

บทที่ ๕

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง การบริหารการจัดการที่ดีเพื่อแก้ไขปัญหาการค้างชำระบัตรสินเชื่อเกษตรกรของธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรสาขาชุมตาบง จังหวัดนครสวรรค์ โดยมีวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนี้ ๑) เพื่อศึกษาระดับการบริหารการจัดการที่ดีเพื่อแก้ไขปัญหาการค้างชำระบัตรสินเชื่อเกษตรกรของธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรสาขาชุมตาบง จังหวัดนครสวรรค์ ๒) เพื่อศึกษาปัจจัยส่วนบุคคลมีความสัมพันธ์ต่อการบริหารการจัดการที่ดีเพื่อแก้ไขปัญหาการค้างชำระบัตรสินเชื่อเกษตรกรของธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรสาขาชุมตาบง จังหวัดนครสวรรค์ ๓) เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะต่อการบริหารการจัดการที่ดีเพื่อแก้ไขปัญหาการค้างชำระบัตรสินเชื่อเกษตรกรของธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรสาขาชุมตาบง จังหวัดนครสวรรค์

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ดำเนินการตามระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสานวิธี (Mixed Methods Research) โดยเป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ซึ่งเป็นการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) โดยกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือ ประชาชนที่เป็นสมาชิกบัตรสินเชื่อเกษตรกร จำนวน ๓๖๖ คน ซึ่งใช้วิธีการสุ่มตัวอย่าง จากสูตรของ Taro Yamane วิเคราะห์ข้อมูลโดยหาค่าความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard deviation) โดยใช้การทดสอบไคสแควร์ (Chi-Square test) และการวิจัยเชิงคุณภาพด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) และใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหาประกอบบริบท ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

๕.๑.๑. ข้อมูลปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม

ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศชาย จำนวน ๒๐๘ คน คิดเป็นร้อยละ ๕๖.๘๓ ส่วนใหญ่ผู้ที่มีอายุ ๔๖ – ๕๕ ปี จำนวน ๑๔๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๘.๕๒ ส่วนใหญ่มีระดับการศึกษา ประถมศึกษา จำนวน ๑๕๙ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๓.๔๔ ใหญ่มีระยะเวลาเป็นลูกค้ายาวนานกว่า ๕ ปี จำนวน ๑๐๙ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๙.๗๘ ส่วนใหญ่มีรายได้ต่อปี ระหว่าง ๙๐,๐๐๑ – ๑๒๐,๐๐๐ บาทต่อปี จำนวน ๑๒๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๓.๓๓ และส่วนใหญ่มีจำนวนสมาชิกในครัวเรือน ๔ – ๖ คน จำนวน ๑๗๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๖.๗๒

๕.๑.๒ การบริหารจัดการที่ดีเพื่อแก้ไขปัญหาการค้าชำระบัตรสินเชื่อเกษตรกรของธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรสาขาชุมตาบง จังหวัดนครสวรรค์

การบริหารจัดการที่ดีเพื่อแก้ไขปัญหาการค้าชำระบัตรสินเชื่อเกษตรกรของธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรสาขาชุมตาบง จังหวัดนครสวรรค์ โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.17$, S.D. = 0.502) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านสรุปได้ ดังนี้

๑. ปัจจัยด้านสังคม การบริหารจัดการที่ดีเพื่อแก้ไขปัญหาการค้าชำระบัตรสินเชื่อเกษตรกรของธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรสาขาชุมตาบง จังหวัดนครสวรรค์ โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.10$ S.D. = 0.705)

๒. ปัจจัยด้านการจัดการ การบริหารจัดการที่ดีเพื่อแก้ไขปัญหาการค้าชำระบัตรสินเชื่อเกษตรกรของธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรสาขาชุมตาบง จังหวัดนครสวรรค์ โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 2.91$ S.D. = 0.873)

๓. ปัจจัยด้านเงินทุน การบริหารจัดการที่ดีเพื่อแก้ไขปัญหาการค้าชำระบัตรสินเชื่อเกษตรกรของธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรสาขาชุมตาบง จังหวัดนครสวรรค์ โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.33$ S.D. = 0.644)

๔. ปัจจัยด้านการผลิต การบริหารจัดการที่ดีเพื่อแก้ไขปัญหาการค้าชำระบัตรสินเชื่อเกษตรกรของธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรสาขาชุมตาบง จังหวัดนครสวรรค์ โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.19$ S.D. = 0.649)

๕. ปัจจัยด้านการตลาด การบริหารจัดการที่ดีเพื่อแก้ไขปัญหาการค้าชำระบัตรสินเชื่อเกษตรกรของธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรสาขาชุมตาบง จังหวัดนครสวรรค์ โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.25$ S.D. = 0.558)

๕.๑.๓ ผลการทดสอบสมมติฐาน

ผลการทดสอบสมมติฐาน การบริหารจัดการที่ดีเพื่อแก้ไขปัญหาการค้าชำระบัตรสินเชื่อเกษตรกรของธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรสาขาชุมตาบง จังหวัดนครสวรรค์ โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ ประชาชนที่มี เพศ อายุ การศึกษา ระยะเวลาการเป็นลูกค้าของธนาคาร รายได้ต่อปี และจำนวนสมาชิกในครัวเรือน เพื่อนำไปสู่การทดสอบสมมติฐานที่ตั้งไว้ ซึ่งสามารถแสดงรายละเอียดดังนี้

สมมติฐานที่ ๑ เพศไม่มีความสัมพันธ์ต่อการบริหารจัดการที่ดีเพื่อแก้ไขปัญหาการค้าชำระบัตรสินเชื่อเกษตรกรของธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรสาขาชุมตาบง จังหวัดนครสวรรค์ จึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้

สมมติฐานที่ ๒ อายุไม่มีความสัมพันธ์ต่อการบริหารจัดการที่ดีเพื่อแก้ไขปัญหาการค้าชำระบัตรสินเชื่อเกษตรกรของธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรสาขาชุมตาบง จังหวัดนครสวรรค์ จึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้

สมมติฐานที่ ๓ การศึกษาไม่มีความสัมพันธ์ต่อการบริหารจัดการที่ดีเพื่อแก้ไขปัญหาการค้าชำระบัตรสินเชื่อเกษตรกรของธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรสาขาชุมตาบง จังหวัดนครสวรรค์ จึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้

สมมติฐานที่ ๔ ระยะเวลาการเป็นลูกค้าของธนาคารไม่มีความสัมพันธ์ต่อการบริหารการจัดการที่ดีเพื่อแก้ไขปัญหาการค้างชำระบัตรเครดิตสินเชื่อเกษตรกรของธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรสาขาชุมตาบง จังหวัดนครสวรรค์ จึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้

สมมติฐานที่ ๕ รายได้ไม่มีความสัมพันธ์ต่อการบริหารการจัดการที่ดีเพื่อแก้ไขปัญหาการค้างชำระบัตรเครดิตสินเชื่อเกษตรกรของธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรสาขาชุมตาบง จังหวัดนครสวรรค์ จึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้

สมมติฐานที่ ๖ จำนวนสมาชิกในครัวเรือนไม่มีความสัมพันธ์ต่อการบริหารการจัดการที่ดีเพื่อแก้ไขปัญหาการค้างชำระบัตรเครดิตสินเชื่อเกษตรกรของธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรสาขาชุมตาบง จังหวัดนครสวรรค์ จึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้

๕.๑.๔ สรุปปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง การบริหารการจัดการที่ดีเพื่อแก้ไขปัญหาการค้างชำระบัตรเครดิตสินเชื่อเกษตรกรของธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรสาขาชุมตาบง จังหวัดนครสวรรค์ ครั้งนี้ทำให้ทราบถึงปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะ ได้ดังนี้

ปัญหา อุปสรรคของการบริหารการจัดการที่ดีเพื่อแก้ไขปัญหาการค้างชำระบัตรเครดิตสินเชื่อเกษตรกรของธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรสาขาชุมตาบง จังหวัดนครสวรรค์ พบว่า

๑. สถาบันการเงินในระบบสามารถสนองความประสงค์ของเกษตรกรได้น้อย ไม่สามารถสนองความต้องการของเกษตรกรที่มีจำนวนมากได้อย่างทั่วถึง เกษตรกรต้องหันไปกู้เงินจากนายทุนเงินกู้ในท้องถิ่น หรือเงินกู้นอกระบบ ซึ่งมีความคล่องตัวกว่าถึงแม้จะถูกเอารัดเอาเปรียบ

๒. เกษตรกรจำนวนมากไม่มีที่ดินเป็นของตนเอง

๓. แหล่งน้ำในการจะทำการเกษตรมีปริมาณไม่เพียงพอต่อความต้องการ

๔. เกษตรกรขาดพันธุ์พืช พันธุ์สัตว์ที่ดีในการประกอบอาชีพ

๕. ปุ๋ยที่ใช้ไม่มีคุณภาพ เนื่องจากเป็นปุ๋ยปลอม ปุ๋ยเสื่อมคุณภาพ และราคาปุ๋ยไม่เป็นธรรมราคาแพงเกินไป

๖. พ่อค้าคนกลาง พ่อค้าคนกลางมีอิทธิพลอย่างมาก ในการกำหนดราคา บางครั้งเกษตรกรเองก็ทราบว่าราคาสินค้าที่ได้รับต่ำมาก แต่มีความจำเป็นต้องขายเพราะต้องการใช้เงินหรือขายเพื่อชำระหนี้

๗. เกษตรกรยังไม่มีความรู้เรื่องธุรกิจการตลาด กลไกของราคาและการตลาด ทั้งนี้เพราะว่าข่าวสารต่างๆ ยังไม่แพร่หลายเข้าถึงเกษตรกรดังนั้นเกษตรกรจึงไม่มีการวางแผนการผลิตการตลาด ชนิดและปริมาณผลผลิตทางการเกษตร

ข้อเสนอแนะต่อการบริหารจัดการที่ดีเพื่อแก้ไขปัญหาการค้าข้าวระบบสินเชื่อเกษตรกรของธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรสาขาชุมตาบง จังหวัดนครสวรรค์ พบว่า

๑. รัฐบาลควรให้การสนับสนุนทางการเงินให้เพียงพอต่อความต้องการของเกษตรกร โดยให้สถาบันการเงินให้สินเชื่อเกษตรกรมากขึ้นเพื่อสนองความต้องการของเกษตรกรที่มีจำนวนมากได้อย่างทั่วถึง

๒. รัฐบาลควรจัดสรรที่ดินทำกินให้เกษตรกรเพื่อเป็นที่ดินทำกิน

๓. เกษตรกรต้องปลูกพืชให้สอดคล้องกับสภาพพื้นที่เพื่อลดปริมาณการใช้น้ำ

๔. รัฐบาลควรสนับสนุนพันธุ์พืช พันธุ์สัตว์ให้เกษตรกร

๕. รัฐต้องเข้าควบคุมการจำหน่ายปุ๋ยของพ่อค้าเพื่อให้ปุ๋ยมีคุณภาพ และราคาปุ๋ยเป็นธรรม หรือไม่กีดตั้งหน่วยงานของรัฐเพื่อเป็นผู้ผลิตและจำหน่ายเอง

๖. รัฐบาลต้องมีกำหนดราคาให้เป็นกลางหาพ่อค้าคนกลาง รับซื้อในราคาสินค้าที่ได้รับต่ำกว่าราคา ต้องมีบทลงโทษอย่างร้ายแรงละเมิดขาด

๗. ควรจัดตั้งกลุ่มการทำกรเกษตรในทุกตำบล เพื่อให้ความรู้เรื่องธุรกิจการตลาด กลไกของราคาและการตลาด เพื่อเกษตรกรมีการวางแผนการผลิต การตลาด ชนิดและปริมาณ ผลผลิตทางการเกษตรตามความต้องการ

๕.๒ อภิปรายผลการวิจัย

จากการสรุปผลการวิจัยการบริหารจัดการที่ดีเพื่อแก้ไขปัญหาการค้าข้าวระบบสินเชื่อเกษตรกรของธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรสาขาชุมตาบง จังหวัดนครสวรรค์ โดยรวมทั้ง ๕ ด้าน สามารถนำมาอภิปรายผลได้ดังนี้

๕.๒.๑ การวิเคราะห์ การบริหารจัดการที่ดีเพื่อแก้ไขปัญหาการค้าข้าวระบบสินเชื่อเกษตรกรของธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรสาขาชุมตาบง จังหวัดนครสวรรค์

พบว่า การบริหารจัดการที่ดีเพื่อแก้ไขปัญหาการค้าข้าวระบบสินเชื่อเกษตรกรของธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรสาขาชุมตาบง จังหวัดนครสวรรค์ โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.17$, S.D. = 0.502) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านสรุปได้ ดังนี้

๑. ปัจจัยด้านสังคม การบริหารจัดการที่ดีเพื่อแก้ไขปัญหาการค้าข้าวระบบสินเชื่อเกษตรกรของธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรสาขาชุมตาบง จังหวัดนครสวรรค์ โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.10$ S.D. = 0.705) ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ บัวคำ แก้วปัญญา ได้ทำการศึกษาเรื่อง ปัจจัยที่มีผลต่อการชำระหนี้เงินกู้ของเกษตรกรลูกค้าธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.) ในเขตพื้นที่อำเภอหนองน้ำขุ่น จังหวัดอุบลราชธานี จากผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยต่าง ๆ ที่มีผลต่อการชำระหนี้เงินกู้ของเกษตรกรลูกค้า พบว่า มีเพียงรายได้จากการเกษตรในรอบปีการผลิตเท่านั้นที่มีความสัมพันธ์กับการชำระหนี้เงินกู้ของเกษตรกรลูกค้า หมายความว่าเกษตรกรที่มีรายได้จากการเกษตรในรอบปีการผลิตที่แตกต่างกันย่อมมี

ความสามารถในการชำระหนี้ที่แตกต่างกัน ปัญหาและความต้องการของเกษตรกรลูกค้า ธ.ก.ส. คือ ปัญหาเรื่องการออกเอกสารสิทธิ์ที่ดิน หรือ สปก.๔-๐๑ ปัญหาเรื่องการลดดอกเบี้ยเงินกู้หรือพักชำระหนี้ ปัญหาเรื่องการจัดการแหล่งน้ำที่ใช้ในการเกษตร ปัญหาเรื่องการจัดหาตลาดรองรับผลผลิต ปัญหาเรื่องแก้ไขปัญหาระหนี้สิน^๑ และสอดคล้องกับงานวิจัย **สุมิตร ภูนาภม** ได้ทำการศึกษาเรื่อง ยุทธศาสตร์การพัฒนาความเข้มแข็งของกลุ่มลูกค้าธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร สาขางดหลวง จังหวัดมุกดาหาร พบว่า กลุ่มลูกค้ามีความเอื้ออาทรต่อกันในหลาย ๆ ด้าน เช่น ให้อภัยเงินของกลุ่มเมื่อมีความจำเป็นเร่งด่วน แบ่งปันในเรื่องปัจจัยการผลิต ได้แก่ เมล็ดพันธุ์ วัสดุ อุปกรณ์การเกษตร มีการตรวจสอบการใช้เงินกู้ การค้าประกันเงินกู้ให้กับสมาชิกในกลุ่ม รวมทั้งให้คำปรึกษาซึ่งกันและกันเกี่ยวกับเรื่องราวต่าง ๆ ในชีวิตประจำวัน นอกจากนี้ กลุ่มลูกค้ายังมีความพึงพอใจต่อยุทธศาสตร์ เช่น ประทับใจพนักงานที่ช่วยเหลือให้กลุ่มมีเงินออม ให้ความรู้เกี่ยวกับการจัดทำบัญชีครัวเรือนและทำบัญชีของกลุ่ม พอใจที่ได้มีโอกาสปรึกษาหารือกับพนักงานของธนาคารมากขึ้น^๒ สอดคล้องกับงานวิจัยของ **พัชรินทร์ นาคอุย** ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การบริหารจัดการการติดตามภาระหนี้สินของธนาคารตามหลักพุทธธรรม” ผลการวิจัยพบว่า กระบวนการการเป็นหนี้ และการติดตามภาระหนี้สิน ผลการศึกษา พบว่า หนี้เกิดแต่สัญญาหนี้เป็นหนี้เกิดจาก “นิติธรรม” คือ การตกลงทั้งสองฝ่ายก่อให้เกิดหนี้ขึ้น ส่วนหนี้ที่เกิดแต่จัดการงานนอกสั่ง ลาภมิควรได้และละเมิดนั้น เป็นหนี้เกิดจาก “นิติเหตุ” คือ ทุจริต การชำระหนี้ถูกต้องจะต้องอยู่ในลักษณะดังนี้คือ ชำระหนี้ให้ถูกต้อง ครบตามวัตถุประสงค์แห่งหนี้ ชำระหนี้ตามวันกำหนดและชำระหนี้ด้วยความสุจริต จึงถือว่าชำระหนี้ถูกต้องและลูกหนี้ได้หลุดพ้นจากการเป็นหนี้ การเกิดหนี้มี ๒ สาเหตุ คือ หนี้ที่เกิดจากการใช้จ่ายเกินตัว ใช้จ่ายไม่ระมัดระวัง การไม่รู้จักประมาณตัวเองและหนี้ที่เกิดจากเหตุการณ์ฉุกเฉินหรือความจำเป็นทั้งของตัวเองและครอบครัว หลักการและวิธีการติดตามภาระหนี้สิน ผลการศึกษาพบว่า หลักการและวิธีการในการติดตามภาระหนี้สินมี ๘ ขั้นตอน คือ ปัญหา เป้าหมาย การเตรียมการ การวางแผน กระบวนการ การปฏิบัติ การมีส่วนร่วม และผลการดำเนินงาน การติดตามภาระหนี้สินของธนาคารโดยใช้หลักพุทธธรรม ผลการวิเคราะห์ข้อมูลการบริหารจัดการการติดตามภาระหนี้สินของธนาคารตามหลักพุทธธรรม พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เห็นว่า การใช้หลักศาสนธรรมมีประโยชน์ในการติดตามภาระหนี้สิน รองลงมา คือ หลักธรรมโลกและหลักธรรมคิหิสุขตามลำดับสำหรับข้อเชิงนโยบายของการศึกษาครั้งนี้ คือ ธนาคารควรมีนโยบายในการนำหลักพุทธธรรมมาประยุกต์ใช้ร่วมกับกฎข้อบังคับในการติดตามภาระหนี้สินของธนาคารแห่งประเทศไทย โดยนำเอาหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาเข้ามามีส่วนร่วมในการฝึกอบรมพนักงานติดตามภาระหนี้สิน

^๑ บัวคำ แก้วปัญญา, “ปัจจัยที่มีผลต่อการชำระหนี้เงินกู้ของเกษตรกรลูกค้า ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.) ในเขตพื้นที่อำเภอโนนสูง จังหวัดอุบลราชธานี”, **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต** สาขาวิชาสังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนา, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี, ๒๕๕๑).

^๒ สุมิตร ภูนาภม, “ยุทธศาสตร์การพัฒนาความเข้มแข็งของกลุ่มลูกค้าธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร สาขางดหลวง จังหวัดมุกดาหาร”, **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต** สาขาวิชาพุทธศาสตร์การพัฒนา, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร, ๒๕๕๐).

ของธนาคาร เพื่อเป็นการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างธนาคารกับลูกหนี้^๓ สอดคล้องกับงานวิจัยของ **อรชร จงงาม** ได้ทำการศึกษาเรื่อง การศึกษาความสามารถในการชำระคืนเงินกู้ของลูกค้านำธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรสาขาสังขะ จังหวัดสุรินทร์ ผลการศึกษาพบว่า ตัวแปรที่มีผลต่อความสามารถในการชำระคืนเงินกู้ได้แก่ เพศ อายุระดับการศึกษา ประวัติการกู้เงิน จำนวนสมาชิกในครัวเรือนที่มีรายได้ รายได้ที่ได้จากภาคเกษตรกรรม รายได้นอกภาคเกษตรกรรม รายจ่ายในภาคเกษตรกรรม ส่วนตัวแปรที่ไม่มีผลต่อความสามารถในการชำระคืนเงินกู้ได้แก่ จำนวนที่ดินที่สามารถทำการเกษตรได้ การทำเกษตรกรรมค่าใช้จ่ายนอกภาคเกษตรกรรมส่วนปัญหาและอุปสรรคในการทำเกษตรกรรม^๔

๒. ปัจจัยด้านการจัดการ การบริหารจัดการที่ดีเพื่อแก้ไขปัญหาการค้างชำระบัตรสินเชื่อเกษตรกรของธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรสาขาชุมตาบง จังหวัดนครสวรรค์ โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = ๒.๙๑$ S.D. = ๐.๘๗๓) ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ **บัวคำ แก้วปัญญา** ได้ทำการศึกษาเรื่อง ปัจจัยที่มีผลต่อการชำระหนี้เงินกู้ของเกษตรกรลูกค้านำธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.) ในเขตพื้นที่อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี จากผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยต่างๆ ที่มีผลต่อการชำระหนี้เงินกู้ของเกษตรกรลูกค้านำ ธ.ก.ส. พบว่ามีเพียงรายได้จากการเกษตรในรอบปีการผลิตเท่านั้นที่มีความสัมพันธ์กับการชำระหนี้เงินกู้ของเกษตรกรลูกค้านำ หมายความว่าเกษตรกรที่มีรายได้จากการเกษตรในรอบปีการผลิตที่แตกต่างย่อมมีความสามารถในการชำระหนี้ที่แตกต่างกัน ปัญหาและความต้องการของเกษตรกรลูกค้านำ ธ.ก.ส. คือ ปัญหาเรื่องการออกเอกสารสิทธิ์ที่ดิน หรือ สปก.๔-๐๑ ปัญหาเรื่องการลดดอกเบี้ยเงินกู้หรือพักชำระหนี้ ปัญหาเรื่องการจัดการแหล่งน้ำที่ใช้ในการเกษตร ปัญหาเรื่องการจัดหาตลาดรองรับผลผลิต ปัญหาเรื่องแก้ไขปัญหาระหนี้สิน^๕ และสอดคล้องกับงานวิจัย **สมิทร ภูนาถ** ได้ทำการศึกษาเรื่อง ยุทธศาสตร์การพัฒนาความเข้มแข็งของกลุ่มลูกค้านำธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรสาขางดหลวง จังหวัดมุกดาหาร พบว่า กลุ่มลูกค้านำมีความเอื้ออาทรต่อกันในหลายๆ ด้าน เช่น ให้อำนาจเงินของกลุ่มเมื่อมีความจำเป็นเร่งด่วน แบ่งปันในเรื่องปัจจัยการผลิต ได้แก่ เมล็ดพันธุ์ วัสดุอุปกรณ์การเกษตร มีการตรวจสอบการใช้เงินกู้ การค้าประกันเงินกู้ให้กับสมาชิกในกลุ่ม รวมทั้งให้คำปรึกษาซึ่งกันและกันเกี่ยวกับเรื่องราวต่างๆ ในชีวิตประจำวัน นอกจากนี้ กลุ่มลูกค้านำยังมีความพึงพอใจต่อยุทธศาสตร์ เช่น ประทับใจพนักงานที่ช่วยเหลือให้กลุ่มมีเงินออม ให้ความรู้เกี่ยวกับการจัดทำบัญชี

^๓ พชรินทร์ นาบุญ, “การบริหารจัดการการติดตามภาระหนี้สินของธนาคารตามหลักพุทธธรรม”, **วิทยานิพนธ์หลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑).

^๔ อรชร จงงาม, “การศึกษาความสามารถในการชำระคืนเงินกู้ของลูกค้านำธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรสาขาสังขะ จังหวัดสุรินทร์”, **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต** สาขาวิชาสังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนา, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์, ๒๕๕๙).

^๕ บัวคำ แก้วปัญญา, “ปัจจัยที่มีผลต่อการชำระหนี้เงินกู้ของเกษตรกรลูกค้านำ ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.) ในเขตพื้นที่อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี”, **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต** สาขาวิชาสังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนา, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี, ๒๕๕๑).

๓. ปัจจัยด้านเงินทุน การบริหารจัดการที่ดีเพื่อแก้ไขปัญหาการค้างชำระบัตรสินเชื่อเกษตรกรของธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรสาขาชุมตาบง จังหวัดนครสวรรค์ โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X}$ = ๓.๓๓ S.D. = ๐.๖๔๔) ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ **บัวคำ แก้วปัญญา** ได้ทำการศึกษาเรื่อง ปัจจัยที่มีผลต่อการชำระหนี้เงินกู้ของเกษตรกรลูกค้าธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.) ในเขตพื้นที่อำเภอเนินขาม จังหวัดอุบลราชธานี จากผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยต่างๆ ที่มีผลต่อการชำระหนี้เงินกู้ของเกษตรกรลูกค้า พบว่า มีเพียงรายได้จากการเกษตรในรอบปีการผลิตเท่านั้นที่มีความสัมพันธ์กับการชำระหนี้เงินกู้ของเกษตรกรลูกค้า หมายความว่าเกษตรกรที่มีรายได้จากการเกษตรในรอบปีการผลิตที่แตกต่างกันย่อมมีความสามารถในการชำระหนี้ที่แตกต่างกัน ปัญหาและความต้องการของเกษตรกรลูกค้า ธ.ก.ส. คือ ปัญหาเรื่องการออกเอกสารสิทธิ์ที่ดิน หรือ สปก.๔-๐๑ ปัญหาเรื่องการลดดอกเบี้ยเงินกู้หรือพักชำระหนี้ ปัญหาเรื่องการจัดการแหล่งน้ำที่ใช้ในการเกษตร ปัญหาเรื่องการจัดหาตลาดรองรับผลผลิต ปัญหาเรื่องแก้ไขปัญหาภาระหนี้สิน^๙ และน่าจะสอดคล้องกับงานวิจัย **สุมิตร ภูนาถ** ได้ทำการศึกษาเรื่อง ยุทธศาสตร์การพัฒนาความเข้มแข็งของกลุ่มลูกค้าธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร สาขาดงหลวง จังหวัดมุกดาหาร พบว่า กลุ่มลูกค้ามีความเอื้ออาทรต่อกันในหลายๆ ด้าน เช่น ให้กู้ยืมเงินของกลุ่มเมื่อมีความจำเป็นเร่งด่วน แบ่งปันในเรื่องปัจจัยการผลิต ได้แก่ เมล็ดพันธุ์ วัสดุอุปกรณ์การเกษตร มีการตรวจสอบการใช้เงินกู้ การค้าประกันเงินกู้ให้กับสมาชิกในกลุ่ม รวมทั้งให้คำปรึกษาซึ่งกันและกันเกี่ยวกับเรื่องราวต่าง ๆ ในชีวิตประจำวัน นอกจากนี้ กลุ่มลูกค้ายังมีความพึงพอใจต่อยุทธศาสตร์ เช่น ประทับใจพนักงานที่ช่วยเหลือให้กลุ่มมีเงินออม ให้ความรู้เกี่ยวกับการจัดทำบัญชีครัวเรือนและทำบัญชีของกลุ่ม พอใจที่ได้มีโอกาสปรึกษาหารือกับพนักงานของธนาคารมากขึ้น^{๑๐} สอดคล้องกับงานวิจัยของ **พัชรินทร์ นาคบุญ** ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การบริหารจัดการการติดตามภาระหนี้สินของธนาคารตามหลักพุทธธรรม” ผลการวิจัยพบว่า กระบวนการการเป็นหนี้และการติดตามภาระหนี้สิน ผลการศึกษา พบว่า หนี้เกิดแต่สัญญาหนี้เป็นหนี้เกิดจาก “นิติธรรม” คือ การตกลงทั้งสองฝ่ายก่อให้เกิดหนี้ขึ้น ส่วนหนี้ที่เกิดแต่จัดการงานนอกสั่ง ลามมิควรได้และละเมิดนั้น เป็นหนี้เกิดจาก “นิติเหตุ” คือการผิด การชำระหนี้ถูกต้องจะต้องอยู่ในลักษณะดังนี้คือ ชำระหนี้ให้ถูกต้อง ครบตามวัตถุประสงค์แห่งหนี้ ชำระหนี้ตามวันกำหนดและชำระหนี้ด้วยความสุจริต จึงถือว่าชำระหนี้ถูกต้องและลูกหนี้ได้หลุดพ้นจากการเป็นหนี้ การเกิดหนี้มี ๒ สาเหตุ คือ หนี้ที่เกิดจากการใช้จ่ายเกินตัว ใช้จ่ายไม่ระมัดระวัง การไม่รู้จักประมาณตัวเองและหนี้ที่เกิดจากเหตุการณ์ฉุกเฉินหรือความจำเป็นทั้งของตัวเองและครอบครัว หลักการและวิธีการติดตาม

^๙บัวคำ แก้วปัญญา, “ปัจจัยที่มีผลต่อการชำระหนี้เงินกู้ของเกษตรกรลูกค้า ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.) ในเขตพื้นที่อำเภอเนินขาม จังหวัดอุบลราชธานี”, **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต** สาขาวิชาสังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนา, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี, ๒๕๕๑).

^{๑๐}สุมิตร ภูนาถ, “ยุทธศาสตร์การพัฒนาความเข้มแข็งของกลุ่มลูกค้าธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร สาขาดงหลวง จังหวัดมุกดาหาร”, **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต** สาขาวิชายุทธศาสตร์การพัฒนา, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร, ๒๕๕๐).

ภาระหนี้สิน ผลการศึกษา พบว่า หลักการและวิธีการในการติดตามภาระหนี้สินมี ๘ ขั้นตอน คือ ปัญหา เป้าหมาย การเตรียมการ การวางแผน กระบวนการ การปฏิบัติ การมีส่วนร่วม และผลการดำเนินงาน การติดตามภาระหนี้สินของธนาคารโดยใช้หลักพุทธธรรม ผลการวิเคราะห์ข้อมูลการบริหารจัดการการติดตามภาระหนี้สินของธนาคารตามหลักพุทธธรรม พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เห็นว่า การใช้หลักสาราณียธรรมมีประโยชน์ในการติดตามภาระหนี้สิน รองลงมา คือ หลักธรรมโลกและหลักธรรมคิหิสุข ตามลำดับสำหรับข้อเชิงนโยบายของการศึกษาครั้งนี้ คือ ธนาคารควรมีนโยบายในการนำหลักพุทธธรรมมาประยุกต์ใช้ร่วมกับกฎข้อบังคับในการติดตามภาระหนี้สินของธนาคารแห่งประเทศไทย โดยนำเอาหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาเข้ามามีส่วนร่วมในการฝึกอบรมพนักงานติดตามภาระหนี้สินของธนาคาร เพื่อเป็นการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างธนาคารกับลูกหนี้^{๑๑} สอดคล้องกับงานวิจัยของ **อรชร จงงาม** ได้ทำการศึกษาเรื่อง การศึกษาความสามารถในการชำระคืนเงินกู้ของลูกค้าธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรสาขาสังขะ จังหวัดสุรินทร์ ผลการศึกษาพบว่า ตัวแปรที่มีผลต่อความสามารถในการชำระคืนเงินกู้ได้แก่ เพศ อายุระดับการศึกษา ประวัติการกู้เงิน จำนวนสมาชิกในครัวเรือนที่มีรายได้ รายได้ที่ได้จากภาคเกษตรกรรม รายได้นอกภาคเกษตรกรรม รายจ่ายในภาคเกษตรกรรม ส่วนตัวแปรที่ไม่มีผลต่อความสามารถในการชำระคืนเงินกู้ได้แก่ จำนวนที่ดินที่สามารถทำการเกษตรได้ การทำเกษตรกรรมค่าใช้จ่ายนอกภาคเกษตรกรรมส่วนปัญหาและอุปสรรคในการทำการเกษตรกรรม^{๑๒}

๔. ปัจจัยด้านการผลิต การบริหารการจัดการที่ดีเพื่อแก้ไขปัญหาการค้างชำระบัตรสินเชื่อเกษตรกรของธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรสาขาชุมตาบง จังหวัดนครสวรรค์ โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = ๓.๒๙$ S.D. = ๐.๖๔๙) ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ **บัวคำ แก้วปัญญา** ได้ทำการศึกษาเรื่อง ปัจจัยที่มีผลต่อการชำระหนี้เงินกู้ของเกษตรกรลูกค้าธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.) ในเขตพื้นที่อำเภอน้ำขุ่น จังหวัดอุบลราชธานี จากผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยต่างๆ ที่มีผลต่อการชำระหนี้เงินกู้ของเกษตรกรลูกค้า พบว่ามีเพียงรายได้จากการเกษตรในรอบปีการผลิตเท่านั้นที่มีความสัมพันธ์กับการชำระหนี้เงินกู้ของเกษตรกรลูกค้า หมายความว่าเกษตรกรที่มีรายได้จากการเกษตรในรอบปีการผลิตที่แตกต่างย่อมมีความสามารถในการชำระหนี้ที่แตกต่างกัน ปัญหาและความต้องการของเกษตรกรลูกค้า ธ.ก.ส. คือ ปัญหาเรื่องการออกเอกสารสิทธิ์ที่ดิน หรือ สปก.๔-๐๑ ปัญหาเรื่องการลดดอกเบี้ยเงินกู้หรือพักชำระหนี้ ปัญหาเรื่องการจัดการแหล่งน้ำที่ใช้ในการเกษตร ปัญหาเรื่องการจัดหาตลาดรองรับผลผลิต

^{๑๑}พัชรินทร์ นาคอุย, “การบริหารจัดการการติดตามภาระหนี้สินของธนาคารตามหลักพุทธธรรม”, **วิทยานิพนธ์หลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑).

^{๑๒}อรชร จงงาม, “การศึกษาความสามารถในการชำระคืนเงินกู้ของลูกค้าธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรสาขาสังขะ จังหวัดสุรินทร์”, **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสังคมศาสตร์** เพื่อการพัฒนา, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์, ๒๕๕๙).

ปัญหาเรื่องแก้ไขปัญหาระหนี้สิน^{๑๓} และน่าจะสอดคล้องกับงานวิจัย **สุมิตร ภูนาถ** ได้ทำการศึกษาเรื่อง ยุทธศาสตร์การพัฒนาความเข้มแข็งของกลุ่มลูกค้าธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร สาขาดงหลวง จังหวัดมุกดาหาร พบว่า กลุ่มลูกค้ามีความเอื้ออาทรต่อกันในหลายๆ ด้าน เช่น ให้กู้ยืมเงินของกลุ่มเมื่อมีความจำเป็นเร่งด่วน แบ่งปันในเรื่องปัจจัยการผลิต ได้แก่ เมล็ดพันธุ์ วัสดุอุปกรณ์การเกษตร มีการตรวจสอบการใช้เงินกู้ การค้าประกันเงินกู้ให้กับสมาชิกในกลุ่ม รวมทั้งให้คำปรึกษาซึ่งกันและกันเกี่ยวกับเรื่องราวต่าง ๆ ในชีวิตประจำวัน นอกจากนี้ กลุ่มลูกค้ายังมีความพึงพอใจต่อยุทธศาสตร์ เช่น ประทับใจพนักงานที่ช่วยเหลือให้กลุ่มมีเงินออม ให้ความรู้เกี่ยวกับการจัดทำบัญชีครัวเรือนและทำบัญชีของกลุ่ม พอใจที่ได้มีโอกาสปรึกษาหารือกับพนักงานของธนาคารมากขึ้น^{๑๔} สอดคล้องกับงานวิจัยของ **พัชรินทร์ นาคอุย** ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การบริหารจัดการการติดตามภาระหนี้สินของธนาคารตามหลักพุทธธรรม” ผลการวิจัยพบว่า กระบวนการการเป็นหนี้และการติดตามภาระหนี้สิน ผลการศึกษา พบว่า หนี้เกิดแต่สัญญาหนี้เป็นหนี้เกิดจาก “นิติธรรม” คือ การตกลงทั้งสองฝ่ายก่อให้เกิดหนี้ขึ้น ส่วนหนี้ที่เกิดแต่จัดการงานนอกสั่ง ลามิควรรได้และละเมิดนั้น เป็นหนี้เกิดจาก “นิติเหตุ” คือ คุณกรณี การชำระหนี้ถูกต้องจะต้องอยู่ในลักษณะดังนี้คือ ชำระหนี้ให้ถูกต้อง ครบตามวัตถุประสงค์แห่งหนี้ ชำระหนี้ตามวันกำหนดและชำระหนี้ด้วยความสุจริต จึงถือว่าชำระหนี้ถูกต้องและลูกหนี้ได้หลุดพ้นจากการเป็นหนี้ การเกิดหนี้มี ๒ สาเหตุ คือ หนี้ที่เกิดจากการใช้จ่ายเกินตัว ใช้จ่ายไม่ระมัดระวัง การไม่รู้จักประมาณตัวเองและหนี้ที่เกิดจากเหตุการณ์ฉุกเฉินหรือความจำเป็นทั้งของตัวเองและครอบครัว หลักการและวิธีการติดตามภาระหนี้สิน ผลการศึกษา พบว่า หลักการและวิธีการในการติดตามภาระหนี้สินมี ๘ ขั้นตอน คือ ปัญหา เป้าหมาย การเตรียมการ การวางแผน กระบวนการ การปฏิบัติ การมีส่วนร่วม และผลการดำเนินงาน การติดตามภาระหนี้สินของธนาคารโดยใช้หลักพุทธธรรม ผลการวิเคราะห์ข้อมูลการบริหารจัดการการติดตามภาระหนี้สินของธนาคารตามหลักพุทธธรรม พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เห็นว่า การใช้หลักศาสนาธรรมมีประโยชน์ในการติดตามภาระหนี้สิน รองลงมา คือ หลักธรรมโลกและหลักธรรมคิหิสุข ตามลำดับสำหรับข้อเชิงนโยบายของการศึกษาครั้งนี้ คือ ธนาคารควรมีนโยบายในการนำหลักพุทธธรรมมาประยุกต์ใช้ร่วมกับกฎข้อบังคับในการติดตามภาระหนี้สินของธนาคารแห่งประเทศไทย โดยนำเอาหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาเข้ามามีส่วนร่วมในการฝึกอบรมพนักงานติดตามภาระหนี้สินของธนาคาร เพื่อเป็นการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างธนาคารกับลูกหนี้^{๑๕} สอดคล้องกับงานวิจัยของ **อรชร จงงาม** ได้ทำการศึกษาเรื่อง การศึกษาความสามารถในการ

^{๑๓} บัวคำ แก้วปัญญา, “ปัจจัยที่มีผลต่อการชำระหนี้เงินกู้ของเกษตรกรลูกค้า ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.) ในเขตพื้นที่อำเภอน้ำขุ่น จังหวัดอุบลราชธานี”, **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต** สาขาวิชาสังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนา, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี, ๒๕๕๑).

^{๑๔} สุมิตร ภูนาถ, “ยุทธศาสตร์การพัฒนาความเข้มแข็งของกลุ่มลูกค้าธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร สาขาดงหลวง จังหวัดมุกดาหาร”, **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต** สาขาวิชาพุทธศาสตร์การพัฒนา, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร, ๒๕๕๐).

^{๑๕} พัทธรินทร์ นาคอุย, “การบริหารจัดการการติดตามภาระหนี้สินของธนาคารตามหลักพุทธธรรม”, **วิทยานิพนธ์หลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑).

ชำระคืนเงินกู้ของลูกค้านาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรสาขาสังขะ จังหวัดสุรินทร์ ผลการศึกษาพบว่า ตัวแปรที่มีผลต่อความสามารถในการชำระคืนเงินกู้ได้แก่ เพศ อายุระดับการศึกษา ประวัติการกู้เงิน จำนวนสมาชิกในครัวเรือนที่มีรายได้ รายได้ที่ได้จากภาคเกษตรกรรม รายได้นอกภาคเกษตรกรรม รายจ่ายในภาคเกษตรกรรม ส่วนตัวแปรที่ไม่มีผลต่อความสามารถในการชำระคืนเงินกู้ได้แก่ จำนวนที่ดินที่สามารถทำการเกษตรได้ การทำเกษตรกรรมค่าใช้จ่ายนอกภาคเกษตรกรรม ส่วนปัญหาและอุปสรรคในการทำเกษตรกรรม^{๑๖}

๕. ปัจจัยด้านการตลาด การบริหารการจัดการที่ดีเพื่อแก้ไขปัญหาการค้างชำระบัตรสินเชื่อเกษตรกรของธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรสาขาชุมตาบง จังหวัดนครสวรรค์ โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = ๓.๒๕$ S.D. = ๐.๕๙๘) สอดคล้องกับงานวิจัยของ **สมิทร ภูนาถ** ได้ทำการศึกษาเรื่อง ยุทธศาสตร์การพัฒนาความเข้มแข็งของกลุ่มลูกค้านาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร สาขาดงหลวง จังหวัดมุกดาหาร พบว่า กลุ่มลูกค้ามีความเอื้ออาทรต่อกันในหลายๆ ด้าน เช่น ให้อภัยเงินของกลุ่มเมื่อมีความจำเป็นเร่งด่วน แบ่งปันในเรื่องปัจจัยการผลิต ได้แก่ เมล็ดพันธุ์ วัสดุอุปกรณ์การเกษตร มีการตรวจสอบการใช้เงินกู้ การค้ำประกันเงินกู้ให้กับสมาชิกในกลุ่ม รวมทั้งให้คำปรึกษาซึ่งกันและกันเกี่ยวกับเรื่องราวต่าง ๆ ในชีวิตประจำวัน นอกจากนั้น กลุ่มลูกค้ายังมีความพึงพอใจต่อยุทธศาสตร์ เช่น ประทับใจพนักงานที่ช่วยเหลือให้กลุ่มมีเงินออม ให้ความรู้เกี่ยวกับการจัดทำบัญชีครัวเรือนและทำบัญชีของกลุ่ม พอใจที่ได้มีโอกาสปรึกษาหารือกับพนักงานของธนาคารมากขึ้น^{๑๗} สอดคล้องกับงานวิจัยของ **พัชรินทร์ นาคฉุย** ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การบริหารจัดการการติดตามภาระหนี้สินของธนาคารตามหลักพุทธธรรม” ผลการวิจัยพบว่า กระบวนการการเป็นหนี้และการติดตามภาระหนี้สิน ผลการศึกษา พบว่าหนี้เกิดแต่สัญญาหนี้เป็นหนี้เกิดจาก “นิตธรรม” คือ การตกลงทั้งสองฝ่ายก่อให้เกิดหนี้ขึ้น ส่วนหนี้ที่เกิดขึ้นแต่จัดการงานนอกสั่ง ลามมิควรได้และละเมิดนั้น เป็นหนี้เกิดจาก “นิติเหตุ” คือ คู้กรณี การชำระหนี้ถูกต้องจะต้องอยู่ในลักษณะดังนี้คือ ชำระหนี้ให้ถูกต้อง ครบตามวัตถุประสงค์แห่งหนี้ ชำระหนี้ตามวันกำหนดและชำระหนี้ด้วยความสุจริต จึงถือว่าชำระหนี้ถูกต้องและลูกหนี้ได้หลุดพ้นจากการเป็นหนี้ การเกิดหนี้มี ๒ สาเหตุ คือ หนี้ที่เกิดจากการใช้จ่ายเกินตัว ใช้จ่ายไม่ระมัดระวัง การไม่รู้จักประมาณตัวเองและหนี้ที่เกิดจากเหตุการณ์ฉุกเฉินหรือความจำเป็นทั้งของตนเองและครอบครัว หลักการและวิธีการติดตามภาระหนี้สิน ผลการศึกษา พบว่า หลักการและวิธีการในการติดตามภาระหนี้สินมี ๘ ขั้นตอน คือ ปัญหา เป้าหมาย การเตรียมการ การวางแผน กระบวนการ การปฏิบัติ การมีส่วนร่วม และผลการดำเนินงาน การติดตามภาระหนี้สินของธนาคารโดยใช้หลักพุทธธรรม ผลการวิเคราะห์ข้อมูลการบริหารจัดการการติดตามภาระหนี้สินของธนาคารตามหลักพุทธธรรม พบว่าผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เห็นว่า การใช้หลักศาสนธรรมมีประโยชน์ในการติดตามภาระหนี้สิน

^{๑๖} อรุณ จงงาม, “การศึกษาความสามารถในการชำระคืนเงินกู้ของลูกค้านาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรสาขาสังขะ จังหวัดสุรินทร์”, **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต** สาขาวิชาสังคมศาสตร์ เพื่อการพัฒนา, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์, ๒๕๔๙).

^{๑๗} สมิทร ภูนาถ, “ยุทธศาสตร์การพัฒนาความเข้มแข็งของกลุ่มลูกค้านาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร สาขาดงหลวง จังหวัดมุกดาหาร”, **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต** สาขาวิชาพุทธศาสตร์ การพัฒนา, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร, ๒๕๕๐).

รองลงมา คือ หลักธรรมโลกและหลักธรรมคิหิสุข ตามลำดับสำหรับข้อเชิงนโยบายของการศึกษาคำนี้ คือ ธนาการควรมีนโยบายในการนำหลักพุทธธรรมมาประยุกต์ใช้ร่วมกับกฎข้อบังคับในการติดตามภาระหนี้สินของธนาคารแห่งประเทศไทย โดยนำเอาหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาเข้ามามีส่วนร่วมในการฝึกอบรมพนักงานติดตามภาระหนี้สินของธนาคาร เพื่อเป็นการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างธนาคารกับลูกหนี้^{๑๘} ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ **บัวคำ แก้วปัญญา** ได้ทำการศึกษาเรื่อง ปัจจัยที่มีผลต่อการชำระหนี้เงินกู้ของเกษตรกรลูกค้านำธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.) ในเขตพื้นที่อำเภอน้ำขุ่น จังหวัดอุบลราชธานี จากผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยต่าง ๆ ที่มีผลต่อการชำระหนี้เงินกู้ของเกษตรกรลูกค้านำ พบว่า มีเพียงรายได้จากการเกษตรในรอบปีการผลิตเท่านั้นที่มีความสัมพันธ์กับการชำระหนี้เงินกู้ของเกษตรกรลูกค้านำ หมายความว่าเกษตรกรที่มีรายได้จากการเกษตรในรอบปีการผลิตที่แตกต่างย่อมมีความสามารถในการชำระหนี้ที่แตกต่างกัน ปัญหาและความต้องการของเกษตรกรลูกค้านำ ธ.ก.ส. คือ ปัญหาเรื่องการออกเอกสารสิทธิ์ที่ดิน หรือ สปก.๔-๐๑ ปัญหาเรื่องการลดดอกเบี้ยเงินกู้หรือพักชำระหนี้ ปัญหาเรื่องการจัดการแหล่งน้ำที่ใช้ในการเกษตร ปัญหาเรื่องการจัดหาตลาดรองรับผลผลิต ปัญหาเรื่องแก้ไขปัญหาระยะหนี้สิน^{๑๙} สอดคล้องกับงานวิจัยของ **อรชร จงงาม** ได้ทำการศึกษาเรื่อง การศึกษาความสามารถในการชำระหนี้เงินกู้ของลูกค้านำธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรสาขาสังขะ จังหวัดสุรินทร์ ผลการศึกษาพบว่า ตัวแปรที่มีผลต่อความสามารถในการชำระหนี้เงินกู้ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา ประวัติการกู้เงิน จำนวนสมาชิกในครัวเรือนที่มีรายได้ รายได้ที่ได้จากภาคเกษตรกรรม รายได้นอกภาคเกษตรกรรม รายจ่ายในภาคเกษตรกรรม ส่วนตัวแปรที่ไม่มีผลต่อความสามารถในการชำระหนี้เงินกู้ได้แก่ จำนวนที่ดินที่สามารถทำการเกษตรได้ การทำเกษตรกรรมค่าใช้จ่ายนอกภาคเกษตรกรรม ส่วนปัญหาและอุปสรรคในการทำเกษตรกรรม^{๒๐}

๕.๒.๒ การวิเคราะห์ ผลการทดสอบสมมติฐาน

ผลการทดสอบสมมติฐาน การบริหารจัดการที่ดีเพื่อแก้ไขปัญหาระยะหนี้สินของเกษตรกรของธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรสาขาชุมตาบง จังหวัดนครสวรรค์ โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ ประชาชนที่มี เพศ อายุ การศึกษา ระยะเวลาการเป็นลูกค้านำของธนาคาร รายได้ต่อปี และจำนวนสมาชิกในครัวเรือน เพื่อนำไปสู่การทดสอบสมมติฐานที่ตั้งไว้ ซึ่งสามารถแสดงรายละเอียดดังนี้

^{๑๘} พชรินทร์ นาคอุย, “การบริหารจัดการการติดตามภาระหนี้สินของธนาคารตามหลักพุทธธรรม”, **วิทยานิพนธ์หลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑).

^{๑๙} บัวคำ แก้วปัญญา, “ปัจจัยที่มีผลต่อการชำระหนี้เงินกู้ของเกษตรกรลูกค้านำ ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.) ในเขตพื้นที่อำเภอน้ำขุ่น จังหวัดอุบลราชธานี”, **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต** สาขาวิชาสังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนา, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี, ๒๕๕๑).

^{๒๐} อรชร จงงาม, “การศึกษาความสามารถในการชำระหนี้เงินกู้ของลูกค้านำธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรสาขาสังขะ จังหวัดสุรินทร์”, **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต** สาขาวิชาสังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนา, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์, ๒๕๕๙).

สมมติฐานที่ ๑ เพศไม่มีความสัมพันธ์ต่อการบริหารจัดการที่ดีเพื่อแก้ไขปัญหาการ
 ค้ำชำระบัตรสินเชื่อเกษตรกรของธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรสาขาชุมตาบง
 จังหวัดนครสวรรค์จึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้สอดคล้องกับงานวิจัยของ **อรชร จงงาม** ได้ทำการศึกษา
 เรื่อง การศึกษาความสามารถในการชำระคืนเงินกู้ของลูกค้านาคธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์
 การเกษตรสาขาสังขะ จังหวัดสุรินทร์ ผลการศึกษาพบว่า ตัวแปรที่มีผลต่อความสามารถในการชำระ
 คืนเงินกู้ได้แก่ เพศ อายุระดับการศึกษา ประวัติการกู้เงิน จำนวนสมาชิกในครัวเรือนที่มีรายได้ รายได้
 ที่ได้จากภาคเกษตรกรรม รายได้นอกภาคเกษตรกรรม รายจ่ายในภาคเกษตรกรรม ส่วนตัวแปรที่ไม่มี
 ผลต่อความสามารถในการชำระคืนเงินกู้ได้แก่ จำนวนที่ดินที่สามารถทำการเกษตรได้ การทำ
 เกษตรกรรมค่าใช้จ่ายนอกภาคเกษตรกรรมส่วนปัญหาและอุปสรรคในการทำการเกษตรกรรม^{๒๑}
 สอดคล้องกับงานวิจัยของ **พอดิ ค่ายไส** ได้ทำการศึกษาเรื่อง การศึกษาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการ
 ตัดสินใจพักชำระหนี้ และลดภาระหนี้ของเกษตรกรลูกค้านาคธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์
 การเกษตร สาขาภูกระดัง ผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยทางด้านส่วนบุคคล ได้แก่ อายุ ระดับการศึกษา
 สถานภาพสมรส ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับโครงการ ปัจจัยทางด้านสังคม ได้แก่ ความคาดหวังที่จะ
 ได้รับการยอมรับจากบุคคลอื่น ปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจ ได้แก่ จำนวนสมาชิกในครัวเรือน จำนวน
 ที่ดินทำกินทั้งหมดในครัวเรือน รายได้ทั้งหมดในครัวเรือน จำนวนหนี้สินทั้งหมดในครัวเรือน
 แหล่งที่มาของรายได้หลักที่นำมาชำระหนี้ ปัจจัยทางการเมือง ได้แก่ การมีส่วนร่วมทางการเมือง
 มีความสัมพันธ์กับการตัดสินใจพักชำระหนี้และลดภาระหนี้ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕
 นอกจากนี้ยังสามารถจำแนกความเป็นสมาชิกกลุ่มได้ถูกต้องร้อยละ ๘๗.๕ ตัวแปรต้นที่ทำให้
 ความสัมพันธ์กับการจำแนกความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มที่พักชำระหนี้และลดภาระหนี้มากที่สุดคือ
 สถานภาพการสมรสที่สมรสแล้วและอยู่ด้วยกัน รองลงมา คือ จำนวนหนี้สิน ทั้งหมดในครัวเรือน^{๒๒} ไม่
 สอดคล้องกับงานวิจัยของ **บัวคำ แก้วปัญญา** ได้ทำการศึกษาเรื่อง ปัจจัยที่มีผลต่อการชำระหนี้เงินกู้
 ของเกษตรกรลูกค้านาคธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.) ในเขตพื้นที่อำเภอน้ำขุ่น
 จังหวัดอุบลราชธานี จากผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยต่าง ๆ ที่มีผลต่อการชำระหนี้
 เงินกู้ของเกษตรกรลูกค้า พบว่า มีเพียงรายได้จากการเกษตรในรอบปีการผลิตเท่านั้นที่มีความสัมพันธ์
 กับการชำระหนี้เงินกู้ของเกษตรกรลูกค้า หมายความว่าเกษตรกรที่มีรายได้จากการเกษตรในรอบปี
 การผลิตที่แตกต่างย่อมมีความสามารถในการชำระหนี้ที่แตกต่างกัน ปัญหาและความต้องการของ
 เกษตรกรลูกค้า ธ.ก.ส. คือ ปัญหาเรื่องการออกเอกสารสิทธิ์ที่ดิน หรือ สปก.๔-๐๑ ปัญหาเรื่องการลด
 ดอกเบี้ยเงินกู้หรือพักชำระหนี้ ปัญหาเรื่องการจัดการแหล่งน้ำที่ใช้ในการเกษตร ปัญหาเรื่องการจัดหา

^{๒๑}อรชร จงงาม, “การศึกษาความสามารถในการชำระคืนเงินกู้ของลูกค้านาคธนาคารเพื่อการเกษตร
 และสหกรณ์การเกษตรสาขาสังขะ จังหวัดสุรินทร์”, **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต** สาขาวิชาสังคมศาสตร์
 เพื่อการพัฒนา, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์, ๒๕๔๙).

^{๒๒}พอดิ ค่ายไส, “การศึกษาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการตัดสินใจพักชำระหนี้ และลดภาระหนี้ :
 กรณีศึกษาเกษตรกรลูกค้านาคธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรสาขาภูกระดัง”, **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตร
 มหาบัณฑิต** สาขาสังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนา, (บัณฑิตวิทยาลัย สถาบันราชภัฏเลย, ๒๕๔๕).

ตลาดรองรับผลผลิต ปัญหาเรื่องแก้ไขปัญหาระหนี้สิน^{๒๓} และน่าจะสอดคล้องกับงานวิจัยสุมิตร ภูนาถม ได้ทำการศึกษาเรื่อง ยุทธศาสตร์การพัฒนาความเข้มแข็งของกลุ่มลูกค้าธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร สาขาดงหลวง จังหวัดมุกดาหาร พบว่า กลุ่มลูกค้ามีความเอื้ออาทรต่อกันในหลายๆ ด้าน เช่น ให้ออมเงินของกลุ่มเมื่อมีความจำเป็นเร่งด่วน แบ่งปันในเรื่องปัจจัยการผลิต ได้แก่ เมล็ดพันธุ์ วัสดุอุปกรณ์การเกษตร มีการตรวจสอบการใช้เงินกู้ การค้าประกันเงินกู้ให้กับสมาชิกในกลุ่ม รวมทั้งให้คำปรึกษาซึ่งกันและกันเกี่ยวกับเรื่องราวต่างๆ ในชีวิตประจำวัน นอกจากนี้ กลุ่มลูกค้ายังมีความพึงพอใจต่อยุทธศาสตร์ เช่น ประทับใจพนักงานที่ช่วยเหลือให้กลุ่มมีเงินออม ให้ความรู้เกี่ยวกับการจัดทำบัญชีครัวเรือนและทำบัญชีของกลุ่ม พอใจที่ได้มีโอกาสปรึกษารื้อกับพนักงานของธนาคารมากขึ้น^{๒๔} สอดคล้องกับงานวิจัยของพัชรินทร์ นาคอุย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การบริหารจัดการการติดตามภาระหนี้สินของธนาคารตามหลักพุทธธรรม” ผลการวิจัยพบว่า กระบวนการการเป็นหนี้และการติดตามภาระหนี้สิน ผลการศึกษา พบว่า หนี้เกิดแต่สัญญาหนี้เป็นหนี้เกิดจาก “นิติธรรม” คือ การตกลงทั้งสองฝ่ายก่อให้เกิดหนี้ขึ้น ส่วนหนี้ที่เกิดแต่จัดการงานนอกสั่ง ลามมิควรได้และละเมิดนั้น เป็นหนี้เกิดจาก “นิติเหตุ” คือการขู่ข่ม การชำระหนี้ถูกต้องจะต้องอยู่ในลักษณะดังนี้คือ ชำระหนี้ให้ถูกต้อง ครบตามวัตถุประสงค์แห่งหนี้ ชำระหนี้ตามวันกำหนดและชำระหนี้ด้วยความสุจริต จึงถือว่าชำระหนี้ถูกต้องและลูกหนี้ได้หลุดพ้นจากการเป็นหนี้ การเกิดหนี้มี ๒ สาเหตุ คือ หนี้ที่เกิดจากการใช้จ่ายเกินตัว ใช้จ่ายไม่ระมัดระวัง การไม่รู้จักประมาณตัวเองและหนี้ที่เกิดจากเหตุการณ์ฉุกเฉินหรือความจำเป็นทั้งของตัวเองและครอบครัว หลักการและวิธีการติดตามภาระหนี้สิน ผลการศึกษา พบว่า หลักการและวิธีการในการติดตามภาระหนี้สินมี ๘ ขั้นตอน คือ ปัญหา เป้าหมาย การเตรียมการ การวางแผน กระบวนการ การปฏิบัติ การมีส่วนร่วม และผลการดำเนินงาน การติดตามภาระหนี้สินของธนาคารโดยใช้หลักพุทธธรรม ผลการวิเคราะห์ข้อมูลการบริหารจัดการการติดตามภาระหนี้สินของธนาคารตามหลักพุทธธรรม พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เห็นว่า การใช้หลักสาราณียธรรมมีประโยชน์ในการติดตามภาระหนี้สิน รองลงมา คือ หลักกรรมโลกและหลักกรรมคติสุข ตามลำดับสำหรับข้อเชิงนโยบายของการศึกษาครั้งนี้ คือ ธนาคารควรมีนโยบายในการนำหลักพุทธธรรมมาประยุกต์ใช้ร่วมกับกฎข้อบังคับในการติดตามภาระหนี้สินของธนาคารแห่งประเทศไทย โดยนำเอาหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาเข้ามามีส่วนร่วมในการฝึกอบรมพนักงานติดตามภาระหนี้สินของธนาคาร เพื่อเป็นการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างธนาคารกับลูกหนี้^{๒๕}

^{๒๓} บัวคำ แก้วปัญญา, “ปัจจัยที่มีผลต่อการชำระหนี้เงินกู้ของเกษตรกรลูกค้า ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.) ในเขตพื้นที่อำเภอน้ำขุ่น จังหวัดอุบลราชธานี”, **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต** สาขาวิชาสังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนา, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี, ๒๕๕๑).

^{๒๔} สุมิตร ภูนาถม, “ยุทธศาสตร์การพัฒนาความเข้มแข็งของกลุ่มลูกค้าธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร สาขาดงหลวง จังหวัดมุกดาหาร”, **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต** สาขาวิชายุทธศาสตร์การพัฒนา, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร, ๒๕๕๐).

^{๒๕} พัทธรินทร์ นาคอุย, “การบริหารจัดการการติดตามภาระหนี้สินของธนาคารตามหลักพุทธธรรม”, **วิทยานิพนธ์หลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑).

สมมติฐานที่ ๒ อายุไม่มีความสัมพันธ์ต่อการบริหารจัดการที่ดีเพื่อแก้ไขปัญหาการ
 ค้ำชำระบัตรสินเชื่อเกษตรกรของธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรสาขาชุมตาบง
 จังหวัดนครสวรรค์ จึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้สอดคล้องกับงานวิจัยของ **อรชร จงงาม** ได้ทำการศึกษา
 เรื่อง การศึกษาความสามารถในการชำระคืนเงินกู้ของลูกค้านาคธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์
 การเกษตรสาขาสังขะ จังหวัดสุรินทร์ ผลการศึกษาพบว่า ตัวแปรที่มีผลต่อความสามารถในการชำระ
 คืนเงินกู้ได้แก่ เพศ อายุระดับการศึกษา ประวัติการกู้เงิน จำนวนสมาชิกในครัวเรือนที่มีรายได้ รายได้
 ที่ได้จากภาคเกษตรกรรม รายได้นอกภาคเกษตรกรรม รายจ่ายในภาคเกษตรกรรม ส่วนตัวแปรที่ไม่มี
 ผลต่อความสามารถในการชำระคืนเงินกู้ได้แก่ จำนวนที่ดินที่สามารถทำการเกษตรได้ การทำ
 เกษตรกรรมค่าใช้จ่ายนอกภาคเกษตรกรรมส่วนปัญหาและอุปสรรคในการทำการเกษตรกรรม^{๒๖}
 สอดคล้องกับงานวิจัยของ **พอดิ ค่ายไส** ได้ทำการศึกษาเรื่อง การศึกษาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการ
 ตัดสินใจพักชำระหนี้ และลดภาระหนี้ของเกษตรกรลูกค้านาคธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์
 การเกษตร สาขาภูกระดัง ผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยทางด้านส่วนบุคคล ได้แก่ อายุ ระดับการศึกษา
 สถานภาพสมรส ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับโครงการ ปัจจัยทางด้านสังคม ได้แก่ ความคาดหวังที่จะ
 ได้รับการยอมรับจากบุคคลอื่น ปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจ ได้แก่ จำนวนสมาชิกในครัวเรือน จำนวน
 ที่ดินทำกินทั้งหมดในครัวเรือน รายได้ทั้งหมดในครัวเรือน จำนวนหนี้สินทั้งหมดในครัวเรือน
 แหล่งที่มาของรายได้หลักที่นำมาชำระหนี้ ปัจจัยทางการเมือง ได้แก่ การมีส่วนร่วมทางการเมือง
 มีความสัมพันธ์กับการตัดสินใจพักชำระหนี้และลดภาระหนี้ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕
 นอกจากนี้ยังสามารถจำแนกความเป็นสมาชิกกลุ่มได้ถูกต้องร้อยละ ๘๗.๕ ตัวแปรต้นที่ทำให้
 ความสัมพันธ์กับการจำแนกความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มที่พักชำระหนี้และลดภาระหนี้มากที่สุดคือ
 สถานภาพการสมรสที่สมรสแล้วและอยู่ด้วยกัน รองลงมา คือ จำนวนหนี้สิน ทั้งหมดในครัวเรือน^{๒๗} ไม่
 สอดคล้องกับงานวิจัยของ **บัวคำ แก้วปัญญา** ได้ทำการศึกษาเรื่อง ปัจจัยที่มีผลต่อการชำระหนี้เงินกู้
 ของเกษตรกรลูกค้านาคธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.) ในเขตพื้นที่อำเภอน้ำขุ่น
 จังหวัดอุบลราชธานี จากผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยต่างๆ ที่มีผลต่อการชำระหนี้เงินกู้
 ของเกษตรกรลูกค้านาค พบว่า มีเพียงรายได้จากการเกษตรในรอบปีการผลิตเท่านั้นที่มีความสัมพันธ์กับ
 การชำระหนี้เงินกู้ของเกษตรกรลูกค้านาค หมายความว่าเกษตรกรที่มีรายได้จากการเกษตรในรอบปีการ
 ผลิตที่แตกต่างย่อมมีความสามารถในการชำระหนี้ที่ต่างกันไป ปัญหาและความต้องการของ
 เกษตรกรลูกค้านาค ธ.ก.ส. คือ ปัญหาเรื่องการออกเอกสารสิทธิ์ที่ดิน หรือ สปก.๔-๐๑ ปัญหาเรื่องการลด
 ดอกเบี้ยเงินกู้หรือพักชำระหนี้ ปัญหาเรื่องการจัดการแหล่งน้ำที่ใช้ในการเกษตร ปัญหาเรื่องการจัดหา

^{๒๖} อรชร จงงาม, “การศึกษาความสามารถในการชำระคืนเงินกู้ของลูกค้านาคธนาคารเพื่อการเกษตร
 และสหกรณ์การเกษตรสาขาสังขะ จังหวัดสุรินทร์”, **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต** สาขาวิชาสังคมศาสตร์
 เพื่อการพัฒนา, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์, ๒๕๔๔).

^{๒๗} พอดิ ค่ายไส, “การศึกษาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการตัดสินใจพักชำระหนี้ และลดภาระหนี้ :
 กรณีศึกษาเกษตรกรลูกค้านาคธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรสาขาภูกระดัง”, **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตร
 มหาบัณฑิต** สาขาสังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนา, (บัณฑิตวิทยาลัย สถาบันราชภัฏเลย, ๒๕๔๕).

ตลาดรองรับผลผลิต ปัญหาเรื่องแก้ไขปัญหาระหนี้สิน^{๒๘} และน่าจะสอดคล้องกับงานวิจัย**สุมิตร ภูนาถ** ได้ทำการศึกษาเรื่อง ยุทธศาสตร์การพัฒนาความเข้มแข็งของกลุ่มลูกค้าธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร สาขาดงหลวง จังหวัดมุกดาหาร พบว่า กลุ่มลูกค้ามีความเอื้ออาทรต่อกันในหลายๆ ด้าน เช่น ให้ออมเงินของกลุ่มเมื่อมีความจำเป็นเร่งด่วน แบ่งปันในเรื่องปัจจัยการผลิต ได้แก่ เมล็ดพันธุ์ วัสดุอุปกรณ์การเกษตร มีการตรวจสอบการใช้จ่ายเงินกู้ การค้ำประกันเงินกู้ให้กับสมาชิกในกลุ่ม รวมทั้งให้คำปรึกษาซึ่งกันและกันเกี่ยวกับเรื่องราวต่างๆ ในชีวิตประจำวัน นอกจากนี้ กลุ่มลูกค้ายังมีความพึงพอใจต่อยุทธศาสตร์ เช่น ประทับใจพนักงานที่ช่วยเหลือให้กลุ่มมีเงินออม ให้ความรู้เกี่ยวกับการจัดทำบัญชีครัวเรือนและทำบัญชีของกลุ่ม พอใจที่ได้มีโอกาสปรึกษาหารือกับพนักงานของธนาคารมากขึ้น^{๒๙} สอดคล้องกับงานวิจัยของ**พัชรินทร์ นาคอุย** ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การบริหารจัดการการติดตามภาระหนี้สินของธนาคารตามหลักพุทธธรรม” ผลการวิจัยพบว่า กระบวนการการเป็นหนี้และการติดตามภาระหนี้สิน ผลการศึกษา พบว่า หนี้เกิดแต่สัญญาหนี้เป็นหนี้เกิดจาก “นิติธรรม” คือ การตกลงทั้งสองฝ่ายก่อให้เกิดหนี้ขึ้น ส่วนหนี้ที่เกิดแต่จัดการงานนอกสั่ง ลามิควรได้และละเมิดนั้น เป็นหนี้เกิดจาก “นิติเหตุ” คือ คู่กรณี การชำระหนี้ถูกต้องจะต้องอยู่ในลักษณะดังนี้คือ ชำระหนี้ให้ถูกต้อง ครบตามวัตถุประสงค์แห่งหนี้ ชำระหนี้ตามวันกำหนดและชำระหนี้ด้วยความสุจริต จึงถือว่าชำระหนี้ถูกต้องและลูกหนี้ได้หลุดพ้นจากการเป็นหนี้ การเกิดหนี้มี ๒ สาเหตุ คือ หนี้ที่เกิดจากการใช้จ่ายเกินตัว ใช้จ่ายไม่ระมัดระวัง การไม่รู้จักประมาณตัวเองและหนี้ที่เกิดจากเหตุการณ์ฉุกเฉินหรือความจำเป็นทั้งของตัวเองและครอบครัว หลักการและวิธีการติดตามภาระหนี้สิน ผลการศึกษา พบว่า หลักการและวิธีการในการติดตามภาระหนี้สินมี ๘ ขั้นตอน คือ ปัญหา เป้าหมาย การเตรียมการ การวางแผน กระบวนการ การปฏิบัติ การมีส่วนร่วม และผลการดำเนินงาน การติดตามภาระหนี้สินของธนาคารโดยใช้หลักพุทธธรรม ผลการวิเคราะห์ข้อมูลการบริหารจัดการการติดตามภาระหนี้สินของธนาคารตามหลักพุทธธรรม พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เห็นว่า การใช้หลักศาสนธรรมมีประโยชน์ในการติดตามภาระหนี้สิน รองลงมา คือ หลักธรรมโลกและหลักธรรมคิหิสุข ตามลำดับสำหรับข้อเชิงนโยบายของการศึกษาครั้งนี้ คือ ธนาคารควรมีนโยบายในการนำหลักพุทธธรรมมาประยุกต์ใช้ร่วมกับกฎข้อบังคับในการติดตามภาระหนี้สินของธนาคารแห่งประเทศไทย โดยนำเอาหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาเข้ามามีส่วนร่วมในการฝึกอบรมพนักงานติดตามภาระหนี้สินของธนาคาร เพื่อเป็นการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างธนาคารกับลูกหนี้^{๓๐}

^{๒๘} บัวคำ แก้วปัญญา, “ปัจจัยที่มีผลต่อการชำระหนี้เงินกู้ของเกษตรกรลูกค้า ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.) ในเขตพื้นที่อำเภอน้ำขุ่น จังหวัดอุบลราชธานี”, **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต** สาขาวิชาสังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนา, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี, ๒๕๕๑).

^{๒๙} สุมิตร ภูนาถ, “ยุทธศาสตร์การพัฒนาความเข้มแข็งของกลุ่มลูกค้าธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร สาขาดงหลวง จังหวัดมุกดาหาร”, **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต** สาขาวิชายุทธศาสตร์การพัฒนา, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร, ๒๕๕๐).

^{๓๐} พัชรินทร์ นาคอุย, “การบริหารจัดการการติดตามภาระหนี้สินของธนาคารตามหลักพุทธธรรม”, **วิทยานิพนธ์หลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑).

สมมติฐานที่ ๓ การศึกษาไม่มีความสัมพันธ์ต่อการบริหารการจัดการที่ดีเพื่อแก้ไข ปัญหาการค้างชำระบัตรเครดิตสินเชื่อเกษตรกรของธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรสาขา ชุมตาบง จังหวัดนครสวรรค์ จึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้สอดคล้องกับงานวิจัยของ **อรชร จงงาม** ได้ ทำการศึกษาเรื่อง การศึกษาความสามารถในการชำระคืนเงินกู้ของลูกค้าธนาคารเพื่อการเกษตรและ สหกรณ์การเกษตรสาขาสงขลา จังหวัดสุรินทร์ ผลการศึกษาพบว่า ตัวแปรที่มีผลต่อความสามารถใน การชำระคืนเงินกู้ได้แก่ เพศ อายุระดับการศึกษา ประวัติการกู้เงิน จำนวนสมาชิกในครัวเรือนที่มี รายได้ รายได้ที่ได้จากภาคเกษตรกรรม รายได้นอกภาคเกษตรกรรม รายจ่ายในภาคเกษตรกรรม ส่วนตัวแปรที่ไม่มีผลต่อความสามารถในการชำระคืนเงินกู้ได้แก่ จำนวนที่ดินที่สามารถทำการเกษตร ได้ การทำเกษตรกรรมค่าใช้จ่ายนอกภาคเกษตรกรรมส่วนปัญหาและอุปสรรคในการทำ การเกษตรกรรม^{๓๑} สอดคล้องกับงานวิจัยของ **พอดิ ค่ายไส** ได้ทำการศึกษาเรื่อง การศึกษาปัจจัยที่มี ความสัมพันธ์กับการตัดสินใจพักชำระหนี้ และลดภาระหนี้ของเกษตรกรลูกค้าธนาคารเพื่อการเกษตร และสหกรณ์การเกษตร สาขาภูกระดัง ผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยทางด้านส่วนบุคคล ได้แก่ อายุ ระดับ การศึกษา สถานภาพสมรส ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับโครงการ ปัจจัยทางด้านสังคม ได้แก่ ความ คาดหวังที่จะได้รับการยอมรับจากบุคคลอื่น ปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจ ได้แก่ จำนวนสมาชิกใน ครัวเรือน จำนวนที่ดินทำกินทั้งหมดในครัวเรือน รายได้ทั้งหมดในครัวเรือน จำนวนหนี้สิน ทั้งหมดในครัวเรือน แหล่งที่มาของรายได้หลักที่นำมาชำระหนี้ ปัจจัยทางการเมือง ได้แก่ การมี ส่วนร่วมทางการเมือง มีความสัมพันธ์กับการตัดสินใจพักชำระหนี้และลดภาระหนี้ อย่างมีนัยสำคัญทาง สถิติที่ระดับ .๐๕ นอกจากนี้ยังสามารถจำแนกความเป็นสมาชิกกลุ่มได้ถูกต้องร้อยละ ๘๗.๕ ตัวแปร ต้นที่ให้ความสัมพันธ์กับการจำแนกความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มที่พักชำระหนี้และลดภาระหนี้มากที่สุด คือ สถานภาพการสมรสที่สมรสแล้วและอยู่ด้วยกัน รองลงมา คือ จำนวนหนี้สิน ทั้งหมดใน ครัวเรือน^{๓๒} ไม่สอดคล้องกับงานวิจัยของ **บัวคำ แก้วปัญญา** ได้ทำการศึกษาเรื่อง ปัจจัยที่มีผลต่อ การชำระหนี้เงินกู้ของเกษตรกรลูกค้าธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.) ในเขต พื้นที่อำเภอน้ำขุ่น จังหวัดอุบลราชธานี จากผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยต่าง ๆ ที่มีผล ต่อการชำระหนี้เงินกู้ของเกษตรกรลูกค้า พบว่า มีเพียงรายได้จากการเกษตรในรอบปีการผลิตเท่านั้น ที่มีความสัมพันธ์กับการชำระหนี้เงินกู้ของเกษตรกรลูกค้า หมายความว่าเกษตรกรที่มีรายได้จาก การเกษตรในรอบปีการผลิตที่แตกต่างย่อมมีความสามารถในการชำระหนี้ที่แตกต่างกัน ปัญหาและ ความต้องการของเกษตรกรลูกค้า ธ.ก.ส. คือ ปัญหาเรื่องการออกเอกสารสิทธิ์ที่ดิน หรือ สปก.๔-๐๑ ปัญหาเรื่องการลดดอกเบี้ยเงินกู้หรือพักชำระหนี้ ปัญหาเรื่องการจัดการแหล่งน้ำที่ใช้ในการเกษตร

^{๓๑}อรชร จงงาม, “การศึกษาความสามารถในการชำระคืนเงินกู้ของลูกค้าธนาคารเพื่อการเกษตร และสหกรณ์การเกษตรสาขาสงขลา จังหวัดสุรินทร์”, **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต** สาขาวิชาสังคมศาสตร์ เพื่อการพัฒนา, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์, ๒๕๔๔).

^{๓๒}พอดิ ค่ายไส, “การศึกษาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการตัดสินใจพักชำระหนี้ และลดภาระหนี้ : กรณีศึกษาเกษตรกรลูกค้าธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรสาขาภูกระดัง”, **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต** สาขาสังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนา, (บัณฑิตวิทยาลัย สถาบันราชภัฏเลย, ๒๕๔๕).

ปัญหาเรื่องการจัดหาตลาดรองรับผลผลิต ปัญหาเรื่องแก้ไขปัญหาระหนี้สิน^{๓๓} และน่าจะสอดคล้องกับงานวิจัย**สมิทร ภูนาภม** ได้ทำการศึกษาเรื่อง ยุทธศาสตร์การพัฒนาความเข้มแข็งของกลุ่มลูกค้าธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร สาขาดงหลวง จังหวัดมุกดาหาร พบว่า กลุ่มลูกค้ามีความเอื้ออาทรต่อกันในหลาย ๆ ด้าน เช่น ให้อภัยเงินของกลุ่มเมื่อมีความจำเป็นเร่งด่วน แบ่งปันในเรื่องปัจจัยการผลิต ได้แก่ เมล็ดพันธุ์ วัสดุอุปกรณ์การเกษตร มีการตรวจสอบการใช้เงินกู้ การค้าประกันเงินกู้ให้กับสมาชิกในกลุ่ม รวมทั้งให้คำปรึกษาซึ่งกันและกันเกี่ยวกับเรื่องราวต่าง ๆ ในชีวิตประจำวัน นอกจากนี้ กลุ่มลูกค้ายังมีความพึงพอใจต่อยุทธศาสตร์ เช่น ประทับใจพนักงานที่ช่วยเหลือให้กลุ่มมีเงินออม ให้ความรู้เกี่ยวกับการจัดทำบัญชีครัวเรือนและทำบัญชีของกลุ่ม พอใจที่ได้มีโอกาสปรึกษาหารือกับพนักงานของธนาคารมากขึ้น^{๓๔} สอดคล้องกับงานวิจัยของ**พัชรินทร์ นาคอุย** ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การบริหารจัดการการติดตามภาระหนี้สินของธนาคารตามหลักพุทธธรรม” ผลการวิจัยพบว่า กระบวนการการเป็นหนี้และการติดตามภาระหนี้สิน ผลการศึกษาพบว่า หนี้เกิดแต่สัญญาหนี้เป็นหนี้เกิดจาก “นิติธรรม” คือ การตกลงทั้งสองฝ่ายก่อให้เกิดหนี้ขึ้น ส่วนหนี้ที่เกิดแต่จัดการงานนอกสั่ง ลามิควรได้และละเมิดนั้น เป็นหนี้เกิดจาก “นิติเหตุ” คือคู่กรณีการชำระหนี้ถูกต้องจะต้องอยู่ในลักษณะดังนี้คือ ชำระหนี้ให้ถูกต้อง ครบตามวัตถุประสงค์แห่งหนี้ ชำระหนี้ตามวันกำหนดและชำระหนี้ด้วยความสุจริต จึงถือว่าชำระหนี้ถูกต้องและลูกหนี้ได้หลุดพ้นจากการเป็นหนี้ การเกิดหนี้มี ๒ สาเหตุ คือ หนี้ที่เกิดจากการใช้จ่ายเกินตัว ใช้จ่ายไม่ระมัดระวัง การไม่รู้จักประมาณตัวเองและหนี้ที่เกิดจากเหตุการณ์ฉุกเฉินหรือความจำเป็นทั้งของตัวเองและครอบครัว หลักการและวิธีการติดตามภาระหนี้สิน ผลการศึกษา พบว่า หลักการและวิธีการในการติดตามภาระหนี้สินมี ๘ ขั้นตอน คือ ปัญหา เป้าหมาย การเตรียมการ การวางแผน กระบวนการ การปฏิบัติ การมีส่วนร่วม และผลการดำเนินงาน การติดตามภาระหนี้สินของธนาคารโดยใช้หลักพุทธธรรม ผลการวิเคราะห์ข้อมูลการบริหารจัดการการติดตามภาระหนี้สินของธนาคารตามหลักพุทธธรรม พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เห็นว่า การใช้หลักศาสนธรรมมีประโยชน์ในการติดตามภาระหนี้สิน รองลงมา คือ หลักธรรมโลกและหลักธรรมคิหิสุข ตามลำดับสำหรับข้อเชิงนโยบายของการศึกษาครั้งนี้ คือ ธนาคารควรมีนโยบายในการนำหลักพุทธธรรมมาประยุกต์ใช้ร่วมกับกฎข้อบังคับในการติดตามภาระหนี้สินของธนาคารแห่งประเทศไทย โดยนำเอาหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาเข้ามามีส่วนร่วมในการฝึกอบรมพนักงานติดตามภาระหนี้สินของธนาคาร เพื่อเป็นการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างธนาคารกับลูกหนี้^{๓๕}

^{๓๓} บัวคำ แก้วปัญญา, “ปัจจัยที่มีผลต่อการชำระหนี้เงินกู้ของเกษตรกรลูกค้า ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.) ในเขตพื้นที่อำเภอโนนสูง จังหวัดอุบลราชธานี”, **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต** สาขาวิชาสังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนา, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี, ๒๕๕๑).

^{๓๔} สมิทร ภูนาภม, “ยุทธศาสตร์การพัฒนาความเข้มแข็งของกลุ่มลูกค้าธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร สาขาดงหลวง จังหวัดมุกดาหาร”, **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต** สาขาวิชายุทธศาสตร์การพัฒนา, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร, ๒๕๕๐).

^{๓๕} พัทธรินทร์ นาคอุย, “การบริหารจัดการการติดตามภาระหนี้สินของธนาคารตามหลักพุทธธรรม”, **วิทยานิพนธ์หลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑).

สมมติฐานที่ ๔ ระยะเวลาการเป็นลูกค้าของธนาคารไม่มีความสัมพันธ์ต่อการบริหาร การจัดการที่ดีเพื่อแก้ไขปัญหาการค้างชำระบัตรเครดิตของเกษตรกรของธนาคารเพื่อการเกษตรและ สหกรณ์การเกษตรสาขาชุมตาบง จังหวัดนครสวรรค์ จึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้สอดคล้องกับงานวิจัย ของ**อรชร จงงาม** ได้ทำการศึกษาเรื่อง การศึกษาความสามารถในการชำระคืนเงินกู้ของลูกค้า ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรสาขาสังขะ จังหวัดสุรินทร์ ผลการศึกษาพบว่า ตัวแปร ที่มีผลต่อความสามารถในการชำระคืนเงินกู้ได้แก่ เพศ อายุระดับการศึกษา ประวัติการกู้เงิน จำนวน สมาชิกในครัวเรือนที่มีรายได้ รายได้ที่ได้จากภาคเกษตรกรรม รายได้นอกภาคเกษตรกรรม รายจ่าย ในภาคเกษตรกรรม ส่วนตัวแปรที่ไม่มีผลต่อความสามารถในการชำระคืนเงินกู้ได้แก่ จำนวนที่ดินที่ สามารถทำการเกษตรได้ การทำเกษตรกรรมค่าใช้จ่ายนอกภาคเกษตรกรรมส่วนปัญหาและอุปสรรค ในการทำการเกษตรกรรม^{๓๖} สอดคล้องกับงานวิจัยของ**พอดิ ค่ายใส** ได้ทำการศึกษาเรื่อง การศึกษา ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการตัดสินใจพักชำระหนี้ และลดภาระหนี้ของเกษตรกรลูกค้านาคธนาคารเพื่อ การเกษตรและสหกรณ์การเกษตร สาขาภูกระดัง ผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยทางด้านส่วนบุคคล ได้แก่ อายุ ระดับการศึกษา สถานภาพสมรส ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับโครงการ ปัจจัยทางด้านสังคม ได้แก่ ความคาดหวังที่จะได้รับการยอมรับจากบุคคลอื่น ปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจ ได้แก่ จำนวนสมาชิกใน ครัวเรือน จำนวนที่ดินทำกินทั้งหมดในครัวเรือน รายได้ทั้งหมดในครัวเรือน จำนวนหนี้สิน ทั้งหมดในครัวเรือน แหล่งที่มาของรายได้หลักที่นำมาชำระหนี้ ปัจจัยทางการเมือง ได้แก่ การมี ส่วนร่วมทางการเมือง มีความสัมพันธ์กับการตัดสินใจพักชำระหนี้และลดภาระหนี้ อย่างมีนัยสำคัญทาง สถิติที่ระดับ .๐๕ นอกจากนี้ยังสามารถจำแนกความเป็นสมาชิกกลุ่มได้ถูกต้องร้อยละ ๘๗.๕ ตัวแปร ต้นที่ให้ความสัมพันธ์กับการจำแนกความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มที่พักชำระหนี้และลดภาระหนี้มากที่สุด คือ สถานภาพการสมรสที่สมรสแล้วและอยู่ด้วยกัน รองลงมา คือ จำนวนหนี้สิน ทั้งหมดใน ครัวเรือน^{๓๗}ไม่สอดคล้องกับงานวิจัยของ **บัวคำ แก้วปัญญา** ได้ทำการศึกษาเรื่อง ปัจจัยที่มีผลต่อ การชำระหนี้เงินกู้ของเกษตรกรลูกค้านาคธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.) ในเขต พื้นที่อำเภอน้ำขุ่น จังหวัดอุบลราชธานี จากผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยต่างๆ ที่มีผล ต่อการชำระหนี้เงินกู้ของเกษตรกรลูกค้านาค พบว่า มีเพียงรายได้จากการเกษตรในรอบปีการผลิตเท่านั้น ที่มีความสัมพันธ์กับการชำระหนี้เงินกู้ของเกษตรกรลูกค้านาค หมายความว่าเกษตรกรที่มีรายได้จาก การเกษตรในรอบปีการผลิตที่แตกต่างย่อมมีความสามารถในการชำระหนี้ที่แตกต่างกัน ปัญหาและ ความต้องการของเกษตรกรลูกค้านาค ธ.ก.ส. คือ ปัญหาเรื่องการออกเอกสารสิทธิ์ที่ดิน หรือ สปก.๔-๐๑ ปัญหาเรื่องการลดดอกเบี้ยเงินกู้หรือพักชำระหนี้ ปัญหาเรื่องการจัดการแหล่งน้ำที่ใช้ในการเกษตร

^{๓๖}อรชร จงงาม, “การศึกษาความสามารถในการชำระคืนเงินกู้ของลูกค้านาคธนาคารเพื่อการเกษตร และสหกรณ์การเกษตรสาขาสังขะ จังหวัดสุรินทร์”, **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต** สาขาวิชาสังคมศาสตร์ เพื่อการพัฒนา, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์, ๒๕๔๔).

^{๓๗}พอดิ ค่ายใส, “การศึกษาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการตัดสินใจพักชำระหนี้ และลดภาระหนี้ : กรณีศึกษาเกษตรกรลูกค้านาคธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรสาขาภูกระดัง”, **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต** สาขาสังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนา, (บัณฑิตวิทยาลัย สถาบันราชภัฏเลย, ๒๕๔๕).

ปัญหาเรื่องการจัดหาตลาดรองรับผลผลิต ปัญหาเรื่องแก้ไขปัญหาระหนี้สิน^{๓๘} และน่าจะสอดคล้องกับงานวิจัย**สุมิตร ภูนาถ** ได้ทำการศึกษาเรื่อง ยุทธศาสตร์การพัฒนาความเข้มแข็งของกลุ่มลูกค้าธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร สาขาดงหลวง จังหวัดมุกดาหาร พบว่า กลุ่มลูกค้ามีความเอื้ออาทรต่อกันในหลายๆ ด้าน เช่น ให้อภัยเงินของกลุ่มเมื่อมีความจำเป็นเร่งด่วน แบ่งปันในเรื่องปัจจัยการผลิต ได้แก่ เมล็ดพันธุ์ วัสดุอุปกรณ์การเกษตร มีการตรวจสอบการใช้เงินกู้ การค้าประกันเงินกู้ให้กับสมาชิกในกลุ่ม รวมทั้งให้คำปรึกษาซึ่งกันและกันเกี่ยวกับเรื่องราวต่าง ๆ ในชีวิตประจำวัน นอกจากนี้ กลุ่มลูกค้ายังมีความพึงพอใจต่อยุทธศาสตร์ เช่น ประทับใจพนักงานที่ช่วยเหลือให้กลุ่มมีเงินออม ให้ความรู้เกี่ยวกับการจัดทำบัญชีครัวเรือนและทำบัญชีของกลุ่ม พอใจที่ได้มีโอกาสปรึกษาหารือกับพนักงานของธนาคารมากขึ้น^{๓๙} สอดคล้องกับงานวิจัยของ**พัชรินทร์ นาคอุย** ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การบริหารจัดการการติดตามภาระหนี้สินของธนาคารตามหลักพุทธธรรม” ผลการวิจัยพบว่า กระบวนการการเป็นหนี้และการติดตามภาระหนี้สิน ผลการศึกษา พบว่า หนี้เกิดแต่สัญญาหนี้เป็นหนี้เกิดจาก “นิติธรรม” คือ การตกลงทั้งสองฝ่ายก่อให้เกิดหนี้ขึ้น ส่วนหนี้ที่เกิดแต่จัดการงานนอกสั่ง ลามมิควรได้และละเมิดนั้น เป็นหนี้เกิดจาก “นิติเหตุ” คือการขู่ข่ม การข่มขู่ หนี้ถูกต้องจะต้องอยู่ในลักษณะดังนี้คือ ข้าราชการให้ถูกต้อง ครบตามวัตถุประสงค์แห่งหนี้ ข้าราชการตามวันกำหนดและชำระหนี้ด้วยความสุจริต จึงถือว่าข้าราชการให้ถูกต้องและลูกหนี้ได้หลุดพ้นจากการเป็นหนี้ การเกิดหนี้มี ๒ สาเหตุ คือ หนี้ที่เกิดจากการใช้จ่ายเกินตัว ใช้จ่ายไม่ระมัดระวัง การไม่รู้จักประมาณตัวเองและหนี้ที่เกิดจากเหตุการณ์ฉุกเฉินหรือความจำเป็นทั้งของตัวเองและครอบครัว หลักการและวิธีการติดตามภาระหนี้สิน ผลการศึกษา พบว่า หลักการและวิธีการในการติดตามภาระหนี้สินมี ๘ ขั้นตอน คือ ปัญหา เป้าหมาย การเตรียมการ การวางแผน กระบวนการ การปฏิบัติ การมีส่วนร่วม และผลการดำเนินงาน การติดตามภาระหนี้สินของธนาคารโดยใช้หลักพุทธธรรม ผลการวิเคราะห์ข้อมูลการบริหารจัดการการติดตามภาระหนี้สินของธนาคารตามหลักพุทธธรรม พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เห็นว่า การใช้หลักศาสนธรรมมีประโยชน์ในการติดตามภาระหนี้สิน รองลงมา คือ หลักธรรมโลกและหลักธรรมคิหิสุข ตามลำดับสำหรับข้อเชิงนโยบายของการศึกษาครั้งนี้ คือ ธนาคารควรมีนโยบายในการนำหลักพุทธธรรมมาประยุกต์ใช้ร่วมกับกฎข้อบังคับในการติดตามภาระหนี้สินของธนาคารแห่งประเทศไทย โดยนำเอาหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาเข้ามามีส่วนร่วมในการฝึกอบรมพนักงานติดตามภาระหนี้สินของธนาคาร เพื่อเป็นการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างธนาคารกับลูกหนี้^{๔๐}

^{๓๘} บัวคำ แก้วปัญญา, “ปัจจัยที่มีผลต่อการชำระหนี้เงินกู้ของเกษตรกรลูกค้า ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.) ในเขตพื้นที่อำเภอโนนสูง จังหวัดอุบลราชธานี”, **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต** สาขาวิชาสังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนา, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี, ๒๕๕๑).

^{๓๙} สุมิตร ภูนาถ, “ยุทธศาสตร์การพัฒนาความเข้มแข็งของกลุ่มลูกค้าธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร สาขาดงหลวง จังหวัดมุกดาหาร”, **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต** สาขาวิชายุทธศาสตร์การพัฒนา, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร, ๒๕๕๐).

^{๔๐} พัทธรินทร์ นาคอุย, “การบริหารจัดการการติดตามภาระหนี้สินของธนาคารตามหลักพุทธธรรม”, **วิทยานิพนธ์หลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑).

สมมติฐานที่ ๕ รายได้ไม่มีความสัมพันธ์ต่อการบริหารจัดการที่ดีเพื่อแก้ไขปัญหาการค้าข้าวระบบสินเชื่อเกษตรกรของธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรสาขาชุมตาบง จังหวัดนครสวรรค์ จึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้ ไม่สอดคล้องกับงานวิจัยของ **บัวคำ แก้วปัญญา** ได้ทำการศึกษาเรื่อง ปัจจัยที่มีผลต่อการชำระหนี้เงินกู้ของเกษตรกรลูกค้าธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.) ในเขตพื้นที่อำเภอเนินขาม จังหวัดอุบลราชธานี จากผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยต่างๆ ที่มีผลต่อการชำระหนี้เงินกู้ของเกษตรกรลูกค้า พบว่า มีเพียงรายได้จากการเกษตรในรอบปีการผลิตเท่านั้นที่มีความสัมพันธ์กับการชำระหนี้เงินกู้ของเกษตรกรลูกค้า หมายความว่าเกษตรกรที่มีรายได้จากการเกษตรในรอบปีการผลิตที่แตกต่างย่อมมีความสามารถในการชำระหนี้ที่แตกต่างกัน ปัญหาและความต้องการของเกษตรกรลูกค้า ธ.ก.ส. คือ ปัญหาเรื่องการออกเอกสารสิทธิ์ที่ดิน หรือ สปก. ๔-๐๑ ปัญหาเรื่องการลดดอกเบี้ยเงินกู้หรือพักชำระหนี้ ปัญหาเรื่องการจัดการแหล่งน้ำที่ใช้ในการเกษตร ปัญหาเรื่องการจัดหาตลาดรองรับผลผลิต ปัญหาเรื่องแก้ไขปัญหาระหนี้สิน^{๔๑} สอดคล้องกับงานวิจัยของ **พอดิ ค่ายใส่** ได้ทำการศึกษาเรื่อง การศึกษาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการตัดสินใจพักชำระหนี้ และลดภาระหนี้ของเกษตรกรลูกค้าธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร สาขาภูกระดัง ผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยทางด้านส่วนบุคคล ได้แก่ อายุ ระดับการศึกษา สถานภาพสมรส ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับโครงการ ปัจจัยทางด้านสังคม ได้แก่ ความคาดหวังที่จะได้รับการยอมรับจากบุคคลอื่น ปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจ ได้แก่ จำนวนสมาชิกในครัวเรือน จำนวนที่ดินทำกินทั้งหมดในครัวเรือน รายได้ทั้งหมดในครัวเรือน จำนวนหนี้สินทั้งหมดในครัวเรือน แหล่งที่มาของรายได้หลักที่นำมาชำระหนี้ ปัจจัยทางด้านการเมือง ได้แก่ การมีส่วนร่วมทางการเมือง มีความสัมพันธ์กับการตัดสินใจพักชำระหนี้และลดภาระหนี้ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ นอกจากนี้ยังสามารถจำแนกความเป็นสมาชิกกลุ่มได้ถูกต้องร้อยละ ๘๗.๕ ตัวแปรต้นที่ให้ความสัมพันธ์กับการจำแนกความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มที่พักชำระหนี้และลดภาระหนี้มากที่สุดคือ สถานภาพการสมรสที่สมรสแล้วและอยู่ด้วยกัน รองลงมา คือ จำนวนหนี้สิน ทั้งหมดในครัวเรือน^{๔๒} สอดคล้องกับงานวิจัยของ **อรชร จงงาม** ได้ทำการศึกษาเรื่อง การศึกษาความสามารถในการชำระคืนเงินกู้ของลูกค้าธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรสาขาสังขะ จังหวัดสุรินทร์ ผลการศึกษาพบว่า ตัวแปรที่มีผลต่อความสามารถในการชำระคืนเงินกู้ได้แก่ เพศ อายุระดับการศึกษา ประวัติการกู้เงิน จำนวนสมาชิกในครัวเรือนที่มีรายได้ รายได้ที่ได้จากภาคเกษตรกรรม รายได้นอกภาคเกษตรกรรม รายจ่ายในภาคเกษตรกรรม ส่วนตัวแปรที่ไม่มีผลต่อความสามารถในการชำระคืนเงินกู้ได้แก่ จำนวนที่ดินที่สามารถทำการเกษตรได้ การทำเกษตรกรรมค่าใช้จ่ายนอกภาคเกษตรกรรมส่วน

^{๔๑} บัวคำ แก้วปัญญา, “ปัจจัยที่มีผลต่อการชำระหนี้เงินกู้ของเกษตรกรลูกค้า ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.) ในเขตพื้นที่อำเภอเนินขาม จังหวัดอุบลราชธานี”, **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต** สาขาวิชาสังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนา, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี, ๒๕๕๑).

^{๔๒} พอดิ ค่ายใส่, “การศึกษาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการตัดสินใจพักชำระหนี้ และลดภาระหนี้ : กรณีศึกษาเกษตรกรลูกค้าธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรสาขาภูกระดัง”, **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต** สาขาสังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนา, (บัณฑิตวิทยาลัย สถาบันราชภัฏเลย, ๒๕๕๕).

ปัญหาและอุปสรรคในการทำการเกษตรกรรม^{๔๓} และน่าจะสอดคล้องกับงานวิจัยสุมิตร ภูนาภม ได้ทำการศึกษาเรื่อง ยุทธศาสตร์การพัฒนาความเข้มแข็งของกลุ่มลูกค้าธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร สาขาดงหลวง จังหวัดมุกดาหาร พบว่า กลุ่มลูกค้ามีความเอื้ออาทรต่อกันในหลายๆ ด้าน เช่น ให้ออมเงินของกลุ่มเมื่อมีความจำเป็นเร่งด่วน แบ่งปันในเรื่องปัจจัยการผลิต ได้แก่ เมล็ดพันธุ์ วัสดุอุปกรณ์การเกษตร มีการตรวจสอบการใช้เงินกู้ การค้าประกันเงินกู้ให้กับสมาชิกในกลุ่ม รวมทั้งให้คำปรึกษาซึ่งกันและกันเกี่ยวกับเรื่องราวต่างๆ ในชีวิตประจำวัน นอกจากนี้ กลุ่มลูกค้ายังมีความพึงพอใจต่อยุทธศาสตร์ เช่น ประทับใจพนักงานที่ช่วยเหลือให้กลุ่มมีเงินออม ให้ความรู้เกี่ยวกับการจัดทำบัญชีครัวเรือนและทำบัญชีของกลุ่ม พอใจที่ได้มีโอกาสปรึกษาหารือกับพนักงานของธนาคารมากขึ้น^{๔๔} สอดคล้องกับงานวิจัยของพัชรินทร์ นาคอุย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การบริหารจัดการการติดตามภาระหนี้สินของธนาคารตามหลักพุทธธรรม” ผลการวิจัยพบว่า กระบวนการการเป็นหนี้และการติดตามภาระหนี้สิน ผลการศึกษา พบว่า หนี้เกิดแต่สัญญาหนี้เป็นหนี้เกิดจาก “นิติธรรม” คือ การตกลงทั้งสองฝ่ายก่อให้เกิดหนี้ขึ้น ส่วนหนี้ที่เกิดแต่จัดการงานนอกสั่ง ลามิควรรได้และละเมิดนั้น เป็นหนี้เกิดจาก “นิติเหตุ” คือ คຸກຣຸຸນີ การชำระหนี้ถูกต้องจะต้องอยู่ในลักษณะดังนี้คือ ชำระหนี้ให้ถูกต้อง ครบตามวัตถุประสงค์แห่งหนี้ ชำระหนี้ตามวันกำหนดและชำระหนี้ด้วยความสุจริต จึงถือว่าชำระหนี้ถูกต้องและลูกหนี้ได้หลุดพ้นจากการเป็นหนี้ การเกิดหนี้มี ๒ สาเหตุ คือ หนี้ที่เกิดจากการใช้จ่ายเกินตัว ใช้จ่ายไม่ระมัดระวัง การไม่รู้จักประมาณตัวเองและหนี้ที่เกิดจากเหตุการณ์ฉุกเฉินหรือความจำเป็นทั้งของตัวเองและครอบครัว หลักการและวิธีการติดตามภาระหนี้สิน ผลการศึกษา พบว่า หลักการและวิธีการในการติดตามภาระหนี้สินมี ๘ ขั้นตอน คือ ปัญหา เป้าหมาย การเตรียมการ การวางแผน กระบวนการ การปฏิบัติ การมีส่วนร่วม และผลการดำเนินงาน การติดตามภาระหนี้สินของธนาคารโดยใช้หลักพุทธธรรม ผลการวิเคราะห์ข้อมูลการบริหารจัดการการติดตามภาระหนี้สินของธนาคารตามหลักพุทธธรรม พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เห็นว่า การใช้หลักสราณียธรรมมีประโยชน์ในการติดตามภาระหนี้สิน รองลงมา คือ หลักธรรมโลกและหลักธรรมคิหิสุข ตามลำดับสำหรับข้อเชิงนโยบายของการศึกษาครั้งนี้ คือ ธนาคารควรมีนโยบายในการนำหลักพุทธธรรมมาประยุกต์ใช้ร่วมกับกฎข้อบังคับในการติดตามภาระหนี้สินของธนาคารแห่งประเทศไทย โดยนำเอาหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาเข้ามามีส่วนร่วมในการฝึกอบรมพนักงานติดตามภาระหนี้สินของธนาคาร เพื่อเป็นการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างธนาคารกับลูกหนี้^{๔๕}

^{๔๓} อรรช จงงาม, “การศึกษาความสามารถในการชำระคืนเงินกู้ของลูกค้าธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรสาขาส่งขะ จังหวัดสุรินทร์”, *วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต* สาขาวิชาสังคมศาสตร์ เพื่อการพัฒนา, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์, ๒๕๔๙).

^{๔๔} สุมิตร ภูนาภม, “ยุทธศาสตร์การพัฒนาความเข้มแข็งของกลุ่มลูกค้าธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร สาขาดงหลวง จังหวัดมุกดาหาร”, *วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต* สาขาวิชาเกษตรศาสตร์ การพัฒนา, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร, ๒๕๕๐).

^{๔๕} พัชรินทร์ นาคอุย, “การบริหารจัดการการติดตามภาระหนี้สินของธนาคารตามหลักพุทธธรรม”, *วิทยานิพนธ์หลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑).

สมมติฐานที่ ๖ จำนวนสมาชิกในครัวเรือนไม่มีความสัมพันธ์ต่อการบริหารจัดการที่ดีเพื่อแก้ไขปัญหาการค้างชำระบัตรเครดิตสินเชื่อเกษตรกรของธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรสาขาชุมตาบง จังหวัดนครสวรรค์ จึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้สอดคล้องกับงานวิจัยของ **พอดิ ค่ายใส่** ได้ทำการศึกษาเรื่อง การศึกษาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการตัดสินใจพักชำระหนี้ และลดภาระหนี้ของเกษตรกรลูกค้ายธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร สาขาภูกระดึง ผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยทางด้านส่วนบุคคล ได้แก่ อายุ ระดับการศึกษา สถานภาพสมรส ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับโครงการ ปัจจัยทางด้านสังคม ได้แก่ ความคาดหวังที่จะได้รับการยอมรับจากบุคคลอื่น ปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจ ได้แก่ จำนวนสมาชิกในครัวเรือน จำนวนที่ดินทำกินทั้งหมดในครัวเรือน รายได้ทั้งหมดในครัวเรือน จำนวนหนี้สินทั้งหมดในครัวเรือน แหล่งที่มาของรายได้หลักที่นำมาชำระหนี้ ปัจจัยทางการเมือง ได้แก่ การมีส่วนร่วมทางการเมือง มีความสัมพันธ์กับการตัดสินใจพักชำระหนี้และลดภาระหนี้ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ นอกจากนี้ยังสามารถจำแนกความเป็นสมาชิกกลุ่มได้ถูกต้องร้อยละ ๘๗.๕ ตัวแปรต้นที่ให้ความสัมพันธ์กับการจำแนกความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มที่พักชำระหนี้และลดภาระหนี้มากที่สุดคือ สถานภาพการสมรสที่สมรสแล้วและอยู่ด้วยกันรองลงมา คือ จำนวนหนี้สินทั้งหมดในครัวเรือน^{๔๖} สอดคล้องกับงานวิจัยของ **บัวคำ แก้วปัญญา** ได้ทำการศึกษาเรื่อง ปัจจัยที่มีผลต่อการชำระหนี้เงินกู้ของเกษตรกรลูกค้ายธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.) ในเขตพื้นที่อำเภอน้ำขุ่น จังหวัดอุบลราชธานี จากผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยต่าง ๆ ที่มีผลต่อการชำระหนี้เงินกู้ของเกษตรกรลูกค้าย พบว่า มีเพียงรายได้จากการเกษตรในรอบปีการผลิตเท่านั้นที่มีความสัมพันธ์กับการชำระหนี้เงินกู้ของเกษตรกรลูกค้าย หมายความว่าเกษตรกรที่มีรายได้จากการเกษตรในรอบปีการผลิตที่แตกต่างย่อมมีความสามารถในการชำระหนี้ที่แตกต่างกัน ปัญหาและความต้องการของเกษตรกรลูกค้าย ธ.ก.ส. คือ ปัญหาเรื่องการออกเอกสารสิทธิ์ที่ดิน หรือ สปก. ๔-๐๑ ปัญหาเรื่องการลดดอกเบี้ยเงินกู้หรือพักชำระหนี้ ปัญหาเรื่องการจัดการแหล่งน้ำที่ใช้ในการเกษตร ปัญหาเรื่องการจัดหาตลาดรองรับผลผลิต ปัญหาเรื่องแก้ไขปัญหาภาระหนี้สิน^{๔๗} สอดคล้องกับงานวิจัยของ **อรชร จงงาม** ได้ทำการศึกษาเรื่อง การศึกษาความสามารถในการชำระคืนเงินกู้ของลูกค้ายธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร สาขาสังขะ จังหวัดสุรินทร์ ผลการศึกษาพบว่า ตัวแปรที่มีผลต่อความสามารถในการชำระคืนเงินกู้ ได้แก่ เพศ อายุระดับการศึกษา ประวัติการกู้เงิน จำนวนสมาชิกในครัวเรือนที่มีรายได้ รายได้ที่ได้จากภาคเกษตรกรรม รายได้นอกภาคเกษตรกรรม รายจ่ายในภาคเกษตรกรรม ส่วนตัวแปรที่ไม่มีผลต่อความสามารถในการชำระคืนเงินกู้ได้แก่ จำนวนที่ดินที่สามารถทำการเกษตรได้ การทำเกษตรกรรม

^{๔๖} พอดิ ค่ายใส่, “การศึกษาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการตัดสินใจพักชำระหนี้ และลดภาระหนี้ : กรณีศึกษาเกษตรกรลูกค้ายธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรสาขาภูกระดึง”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาสังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนา, (บัณฑิตวิทยาลัย สถาบันราชภัฏเลย, ๒๕๕๕).

^{๔๗} บัวคำ แก้วปัญญา, “ปัจจัยที่มีผลต่อการชำระหนี้เงินกู้ของเกษตรกรลูกค้าย ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.) ในเขตพื้นที่อำเภอน้ำขุ่น จังหวัดอุบลราชธานี”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนา, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี, ๒๕๕๑).

ค่าใช้จ่ายนอกภาคเกษตรกรรมส่วนปัญหาและอุปสรรคในการทำการเกษตรกรรม^{๔๘} และน่าจะสอดคล้องกับงานวิจัย**สุมิตร ภูนาถ** ได้ทำการศึกษารื่อง ยุทธศาสตร์การพัฒนาความเข้มแข็งของกลุ่มลูกค้าธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร สาขาดงหลวง จังหวัดมุกดาหาร พบว่ากลุ่มลูกค้ามีความเอื้ออาทรต่อกันในหลายๆ ด้าน เช่น ให้อภัยเงินของกลุ่มเมื่อมีความจำเป็นเร่งด่วน แบ่งปันในเรื่องปัจจัยการผลิต ได้แก่ เมล็ดพันธุ์ วัสดุอุปกรณ์การเกษตร มีการตรวจสอบการใช้เงินกู้ การค้าประกันเงินกู้ให้กับสมาชิกในกลุ่ม รวมทั้งให้คำปรึกษาซึ่งกันและกันเกี่ยวกับเรื่องราวต่าง ๆ ในชีวิตประจำวัน นอกจากนี้ กลุ่มลูกค้ายังมีความพึงพอใจต่อยุทธศาสตร์ เช่น ประทับใจพนักงานที่ช่วยเหลือให้กลุ่มมีเงินออม ให้ความรู้เกี่ยวกับการจัดทำบัญชีครัวเรือนและทำบัญชีของกลุ่ม พอใจที่ได้มีโอกาสปรึกษาหารือกับพนักงานของธนาคารมากขึ้น^{๔๙} สอดคล้องกับงานวิจัยของ**พัชรินทร์ นาคอุย** ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การบริหารจัดการการติดตามภาระหนี้สินของธนาคารตามหลักพุทธธรรม” ผลการวิจัยพบว่า กระบวนการการเป็นหนี้และการติดตามภาระหนี้สิน ผลการศึกษา พบว่า หนี้เกิดแต่สัญญาหนี้เป็นหนี้เกิดจาก “นิติธรรม” คือ การตกลงทั้งสองฝ่ายก่อให้เกิดหนี้ขึ้น ส่วนหนี้ที่เกิดแต่จัดการงานนอกสั่ง ลามมิควรได้และละเมิดนั้น เป็นหนี้เกิดจาก “นิติเหตุ” คือการขู่ข่ม การข่มขู่ หนี้ที่เกิดขึ้นจะต้องอยู่ในลักษณะดังนี้คือ ข้าราชการให้ถูกต้อง ครบตามวัตถุประสงค์แห่งหนี้ ข้าราชการตามวันกำหนดและชำระหนี้ด้วยความสุจริต จึงถือว่าชำระหนี้ถูกต้องและลูกหนี้ได้หลุดพ้นจากการเป็นหนี้ การเกิดหนี้มี ๒ สาเหตุ คือ หนี้ที่เกิดจากการใช้จ่ายเกินตัว ใช้จ่ายไม่ระมัดระวัง การไม่รู้จักประมาณตัวเองและหนี้ที่เกิดจากเหตุการณ์ฉุกเฉินหรือความจำเป็นทั้งของตัวเองและครอบครัว หลักการและวิธีการติดตามภาระหนี้สิน ผลการศึกษา พบว่า หลักการและวิธีการในการติดตามภาระหนี้สินมี ๘ ขั้นตอน คือ ปัญหา เป้าหมาย การเตรียมการ การวางแผน กระบวนการ การปฏิบัติ การมีส่วนร่วม และผลการดำเนินงาน การติดตามภาระหนี้สินของธนาคารโดยใช้หลักพุทธธรรม ผลการวิเคราะห์ข้อมูลการบริหารจัดการการติดตามภาระหนี้สินของธนาคารตามหลักพุทธธรรม พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เห็นว่า การใช้หลักสาราณียธรรมมีประโยชน์ในการติดตามภาระหนี้สิน รองลงมา คือ หลักกรรมโลกและหลักกรรมคติสุข ตามลำดับสำหรับข้อเชิงนโยบายของการศึกษาครั้งนี้ คือ ธนาคารควรมีนโยบายในการนำหลักพุทธธรรมมาประยุกต์ใช้ร่วมกับกฎข้อบังคับในการติดตามภาระหนี้สินของธนาคารแห่งประเทศไทย โดยนำเอาหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาเข้ามามีส่วนร่วมในการฝึกอบรมพนักงานติดตามภาระหนี้สินของธนาคาร เพื่อเป็นการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างธนาคารกับลูกหนี้^{๕๐}

^{๔๘} อรรถ จงงาม, “การศึกษาความสามารถในการชำระคืนเงินกู้ของลูกค้าธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรสาขาส่งขะ จังหวัดสุรินทร์”, **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต** สาขาวิชาสังคมศาสตร์ เพื่อการพัฒนา, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์, ๒๕๔๙).

^{๔๙} สุมิตร ภูนาถ, “ยุทธศาสตร์การพัฒนาความเข้มแข็งของกลุ่มลูกค้าธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร สาขาดงหลวง จังหวัดมุกดาหาร”, **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต** สาขาวิชาเกษตรศาสตร์ การพัฒนา, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร, ๒๕๕๐).

^{๕๐} พัทธรินทร์ นาคอุย, “การบริหารจัดการการติดตามภาระหนี้สินของธนาคารตามหลักพุทธธรรม”, **วิทยานิพนธ์หลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑).

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง “การบริหารการจัดการที่ดีเพื่อแก้ไขปัญหาการค้าข้าวระบบตรึงสินเชื่อเกษตรกรของธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรสาขาชุมตาบง จังหวัดนครสวรรค์” ผู้วิจัยขอเสนอประเด็นที่ควรกำหนดเป็นนโยบายเพื่อให้ผู้ที่เกี่ยวข้องได้นำไปใช้ดังต่อไปนี้

๑. รัฐบาลควรให้การสนับสนุนทางการเงินให้เพียงพอต่อความต้องการของเกษตรกร โดยให้สถาบันการเงินให้สินเชื่อเกษตรกรมากขึ้นเพื่อสนองความต้องการของเกษตรกรที่มีจำนวนมากได้อย่างทั่วถึง และต้องเข้าตรวจสอบพื้นที่ทำการเกษตรกรรม เพื่อนำมาเป็นเกณฑ์ในการกู้เงินของเกษตรกร

๒. รัฐบาลต้องมีกำหนดราคาผลผลิต ให้เป็นกลางหาเพื่อพ่อค้าคนกลาง จะได้ไม่กดราคาผลผลิตของเกษตรกร หากพ่อค้าคนกลางกดราคา ต้องมีบทลงโทษอย่างร้ายแรงและเด็ดขาด

๓. รัฐต้องเข้าควบคุมการจำหน่ายปุ๋ยของพ่อค้าเพื่อให้ปุ๋ยมีคุณภาพ และราคาปุ๋ยเป็นธรรม หรือไม่ก็จัดตั้งหน่วยงานของรัฐเพื่อเป็นผู้ผลิตและจำหน่ายเอง

๔. รัฐบาลควรจัดสรรที่ดินทำกินให้เกษตรกรเพื่อเป็นที่ดินทำกิน

๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

๑. เกษตรกรต้องทำการเกษตรตามคำแนะนำของรัฐบาลเพื่อจะได้ไม่ประสบปัญหาตามมา

๒. เกษตรกรต้องศึกษาหาความรู้ในเรื่องการตลาด การลงทุน เพื่อให้การทำการเกษตรมีการวางแผนให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาด เพื่อลดปัญหาผลผลิตล้นตลาดเกินความต้องการจนทำให้ราคาของผลผลิตตกต่ำ

๓. เกษตรกรควรนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาปรับใช้ในการทำการเกษตรในพื้นที่ของตนเอง เพื่อการลดต้นทุนในการผลิต ลดปัญหาด้านเงินกู้เงินทั้งในและนอกระบบ

๔. ควรมีจัดตั้งกลุ่มการทำการเกษตรในทุกตำบล เพื่อให้ความรู้เรื่องธุรกิจการตลาด กลไกของราคาและการตลาด เพื่อเกษตรกรมีการวางแผนการผลิต การตลาด ชนิดและปริมาณผลิตผลทางการเกษตรตามความต้องการ

๕.๓.๓ ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง “การบริหารการจัดการที่ดีเพื่อแก้ไขปัญหาการค้าข้าวระบบตรึงสินเชื่อเกษตรกรของธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรสาขาชุมตาบง จังหวัดนครสวรรค์” ผู้วิจัยขอเสนอให้ผู้สนใจ ได้นำไปศึกษาวิจัยครั้งต่อไปในประเด็นดังต่อไปนี้

๑. ควรมีการเพิ่มเครื่องมือในการวิจัยให้กว้างมากขึ้น เช่น การสัมภาษณ์เชิงลึก สังเกตพฤติกรรมหรือการสนทนากลุ่มเพื่อนำข้อมูลที่ได้นำมาวิเคราะห์ให้ตรงกับความเป็นจริงที่สุด

๒. ควรมีนำหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนามาใช้ในการบริหารจัดการที่ดีเพื่อแก้ไขปัญหาการค้าข้าวระบบตรึงสินเชื่อเกษตรกร

๓. ควรศึกษาความคิดเห็นของประชาชนต่อการกำหนดนโยบายในการบริหารการจัดการที่ดีเพื่อแก้ไขปัญหาการค้าข้าวระบบประกันสินเชื่อเกษตรกร